

BEKNOPT VERSLAG

VAN HET GEEN

IN DE

HEELKUNDIGE AFDEELING

VAN HET

RIJKS - MILITAIRE - HOSPITAAL

TER INSTRUCTIE, TE UTRECHT;

GEDURENDE HET JAAR 1829,

IS VOORGEKOMEN,

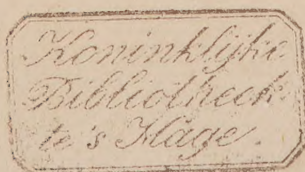
DOOR

J. F. KERST,

OFFICIER VAN GEZONDHEID
DER EERSTE KLASSE,

Belast met de heelkundige dienst bij genoemd Hospitaal en Corresponderend Lid van het Geneeskundig Genootschap te Brussel.

TE UTRECHT, BIJ
J. G. VAN TERVEEN EN ZOON.
1830.

Den WelEdelen Hooggeleerden Heer

den Heere

Dr. P. Hendriksz,

Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Hoogleeraar van de Geneeskundige Faculteit aan de Hoogeschool te Groningen, Lid van onderscheidene geleerde Genootschappen enz. enz.

Wordt dit

Werkje

als een bewys van dankbaarheid voor genoten onderwys en uit ware hoogachting voor zyne uitmuntende verdiensten in de Genees- en Heel=kunde, opgedragen door

Den Schryver.

VOORBERIGT.

Eenigen onzer eerste heelkundigen, die, in hiertoe gunstige betrekkingen geplaatst zijn, en onder welke ik den Hoogleeraar BROERS *en vooral mijn' hooggeschatten leermeester den Hoogleeraar* HENDRIKSZ, *vermeen te moeten noemen, hebben wetenschappelijke berigten van het in hunne dienst voorgekomene, in het licht gegeven.*

Het Rijks-Hospitaal, met de Militaire Genees-heelkundige School daaraan verbonden, is, behalve voor het onderwijs, bijzonder ter verpleging van lijders, met verouderde ziekten en gebreken behebt, bestemd, die ons dan ook uit alle oorden van het Rijk, ja zelfs uit onze oost- en west-indische bezittingen worden toegezonden; dat er onder deze lijders altijd het

een of ander voorkomt, hetwelk niet geheel onwaardig is om aan het genees- en heelkundig publiek medegedeeld te worden, zal wel geen nader betoog behoeven. Ofschoon ik mij nu in geenen deele met de bovengenoemde geleerden wil gelijk stellen, meen ik echter, dat de verpligting op mij rust, om, voor zoo verre mijne krachten zulks toelaten, hun loflijk voorbeeld in deze te volgen, ten einde ons instituut meer en meer bekend te maken, het belangrijke, dat hetzelve oplevert, niet te laten verloren gaan, en dus ook iets, ten nutte onzer lijdende natuurgenooten bij te brengen. Ziedaar dan het doel van dit mijn geschrijf.

Ik zal hier ten slotte nog slechts aanmerken, dat ik gemeend heb eenige bijzonderheden, mij in het jaar 1828 voorgekomen, bij dit verslag te mogen voegen, zonder mij hierdoor aan het verwijt bloot te stellen, dat de inhoud niet aan den titel beantwoordt.

UTRECHT *Maart 1830.* KERST.

Al-

Algemeen en bijzonder overzigt der behandelde lijders in de heelkundige dienst van het Groot Rijks Hospitaal ter Instructie te Utrecht, gedurende het jaar 1829.

Den eersten Januarij 1829, bleven onder behandeling	45	lijders.
Gedurende dat jaar zijn onder behandeling gekomen	416	—
te zamen	461	—
Hiervan zijn hersteld	348	—
Voor de dienst ongeschikt het établissement verlaten	31	—
Ongenezen uitgegaan	2	—
Overleden	8	—
Bleven over op den 1en Januarij 1830.	72	—
te zameu	461	—

Van deze lijders waren behebt met

Vulnus	13	—
Contusio	11	—
Concussio cerebri	1	—
Distorsio	6	—
Fractura	5	—
Luxatio	2	—
Ambustio	1	—
Palatitis	1	—

Amygdalitis	1	lijders.
Parotitis	1	—
Testitis a causa mechanica	1	—
Osteitis	2	—
Dacryo-cystitis chronica.	1	—
Cystitis »	1	—
Adenitis axillaris	3	—
Panaritium	3	—
Abscessus . . . . , . .	6	—
Oedema inflammatorium	1	—
Ulcus cruris	66	—
Onychia	2	—
Fistula urinaria completa	1	—
Fistula urinaria incompleta externa .	3	—
» ani » » ,	3	—
Ophthalmia acuta (Conjunctivitis, Corneitis, Sclerotitis, Iritis)	50	—
Ophthalmia chronica	13	—
» purulenta	2	—
» gonorroica vera	1	—
Morbi organici oculi, (Macula corneae, Pannus, Prolapsus et Hernia iridis, Staphyloma, Ectropium, Entropium, Trichiasis)	25	—
Morbi dynamici oculi, (Amblyopia amaurotica, Amaurosis completa) .	5	—
Morbi cutanei, (Herpes, Tinea capitis, Pityriasis capitis, Eczema impetiginoides, Psoriasis, Mentagra, Acne rosacea, Impetigines, Scabies pustulosa, Erysipelas, Erythema, Furunculus, Ichthyosis)	68	—

Morbi syphylitici, (Urethritis, Praeputitis, Balanitis, Testitis, Ulcus venereum, Exanthema venereum) .	88	lijders.
Morbus mercurialis	9	—
Prostatitis chronica c. strictura urethrae	2	—
Otorrhaea	3	—
Mictus cruentus	1	—
Haemorroides recti	1	—
Fungus medullaris testis	1	—
Sarcocele . , ...	3	—
Hydrocele	1	—
Hydro-sarcocele	3	—
Varicocele	1	—
Hernia inguinalis	2	—
Strictura urethrae	3	—
Scrophulosis	12	—
Arthritis c. ulceribus	1	—
Enteritis chronica c. fistula ani . . .	1	—
Phthisis pulmon. c. fistula ani . . .	2	—
» » » » scroti . .	1	—
» trachealis c. ulceribus cruris .	1	—
Ulcus magnum c. diarrhoea et hydrope.	1	—
Ischias rheumatica postica	1	—
Odontalgia	1	—
Balbuties	1	—
Paralysis	2	—
Arthrocace	8	—
Caries	4	—
Exostosis a causa mechanica	1	—
Hyperostosis tibiae	1	—

Dacryo-Cystitis chronica c. obstruct. canalis lacrymalis	1	lijders.
Planities pedum et sudor foetidus . .	1	——
Morbi simulati, (Lumbago, Incontinentia urinae, Contracturae) . . .	4	——
te zamen	461	——

Gedurende het jaar 1829, verrigte Kunstbewerkingen. (1)

Formatio pupillae artificialis	2
Eene namelijk *per Corectodyalisin*, die echter mislukt is, en ééne *per Coreparelkysin*, die het gewenschte gevolg had. (2)	
Ectropium, operatie door uitsnijding	1
Staphyloma sphericum totale (operatie)	1
Hernia iridis . . . . idem	1
Fistula ani incompleta . . idem	3
Hydrocele per injectionem, (mislukt)	1
» » Setaceum . idem	1
» » Inscisionem	2
Exstirpatio testiculi	2
(een dezer lijders is nog onder behandeling.)	

(1) Het getal operatien is in het afgeloopene jaar gering geweest, ten minste in vergelijking met het vorige, in welk ik 32 belangrijke kunstbewerkingen verrigtte.

(2) Dit geval is door mij medegedeeld in de geneeskundige bijdragen, door C. Pruys van der Hoeven, S. Logger, C. G. C. Reinwardt, Salomon, Broers, Macquelin en Sandifort, 1 st. 1830.

Exstirpatio pollicis	1
Resectio, van de gewrichts-einden van het 1ste en 2de kootje van den regter duim . .	1
Afbijteling van eenen grooten beenknobbel op het regter scheenbeen	1
Opening van den traanzak en vorming van eenen nieuwen weg voor de tranen (1) . .	1
Exstirpatio van hardnekkige zweren (2) . . .	5
te zamen . .	23

Daarenboven werden nog de volgende, minder belangrijke, operatiën door de hier studerende Officieren van Gezondheid en Kweekelingen verrigt.

Arteriotomia	1
Operatio ad phymosin	2
Circumscisio	1
Setacea gezet	13

Het gloeijend ijzer werd vier malen met gewenscht gevolg en éénmaal, bij eene *Omarthrocace* zonder dat er merkbare beterschap volgde, aangewend.

(1) Ofschoon deze operatie, die ik met eenige bijzondere wijzigingen den 5 November 1829, aan den heer Lt. Bar. V. H. . . . . verrigt heb, allerwaarschijnlijkst door een gewenscht gevolg zal bekroond worden, kan ik dezelve, als zijnde Z. E. nog onder behandeling, nu niet uitvoerig mededeelen, hetwelk ik evenwel bij eene andere gelegenheid hoop te doen.

(2) De operatiën waarbij niets bijzonders vermeld staat, zijn alle gelukt.

PRACTISCHE BIJDRAGEN.

§. 1. *De bestendige uitrekking* (extension permanente) *bij eene schuinsche breuk van het ondereinde des opperarmbeens, met vrucht aangewend.*

Het tegenwoordig tijdvak is voor de natuurkundige wetenschappen in het algemeen en voor de genees- en heelkunde in het bijzonder merkwaardig, en onderscheidt zich, voor eerst, door vele nieuwe werkelijke verbeteringen, nuttige ontdekkingen enz. en ten andere, door het verwerpen van sedert eeuwen bestaan hebbende gevoelens, die als *apodictisch* aangenomen waren; dus b. v. zijn het de watervaten niet meer, die de opslurping doen (MAGENDIE) (1); de zenuwen hebben die *functie* niet, welke men van de vroegste tijden af haar heeft toegeschreven (PH. HENSLER) (2); de dolle hond heeft geene watervrees, zuipt integendeel dit vocht gaarne (HERTWIG en anderen) (3) enz. enz.

---

(1) *Précis élémentaire de Physiologie par F. MAGENDIE 2 ed. tom.* 2, *pag.* 195 *enz. Paris* 1825.

(2) *Neue lehre im gebiete der Physiologischen Anatomie und Physiologie des menschen von PH. HENSLER* 2 *Bd. über die bestimmung des Nerven-systems, Nurnberg* 1826.

(3) *Journal der Chirurgie und Augen-Heilkunde von C. F. v. GRAEFE und PH. v. WALTHER* 10 *Bd.* 4 *st.* 1827.

Journal der practischen Heilkunde von HUFELAND enz. Suplément deel van het jaar 1828.

Dictionnaire de Chirurgie etc. par S. COOPER, traduit de l'Anglais sur le 5me *ed. Ire partie pag.* 657 *enz.*

Zonder te willen ontkennen dat vele dezer nieuwigheden met den tijd de schoonste vruchten zullen opleveren, en zelfs reeds nuttig zijn, vermeen ik evenwel dat men het oude niet onvoorwaardelijk moet ter zijde stellen, dewijl de ondervinding leert, dat men in vele omstandigheden genoodzaakt wordt den toevlugt tot de handelingen onzer vaderen te moeten nemen.

Onder deze nieuwigheden behoort dan ook het invoeren van eene nieuwe behandeling voor sommige beenbreuken, met verwerping der toestellen door den vroeger bijna vergoden DESAULT zoo vernuftig uitgedacht « *DESAULT a exercé sur la Chirur-* « *gie Française la plus facheuse influence et* « *l'art en serait encore à languir ou a s'égarer* « *chaque jour davantage dans les fausses routes* « *qu'il avait ouvertes, si nous n'étions enfin par-* « *venus avec le secours de l'expérience à sécouer* « *le joug de son autorité*", zegt de zoo sierlijke schrijver als beroemde wond-artz RICHERAND. (1)

Ofschoon ik in volle overtuiging, op ondervinding gegrond, in vele gevallen met RICHERAND moet instemmen, heeft de ondervinding mij even zeer geleerd, dat de handelwijze van DESAULT (het onderhouden der uit- en tegenrekking tot na de genezing der breuk) dikwijls nog zeer te stade komt, ja dat wij zelfs ons doel, zonder deze, niet zouden

(1) *Histoire des progrès recens de la Chirurgie, Paris* 1825 *pag.* 76, § XIX *therapeutique des fractures.*

bereiken: het volgende geval bewijst zulks, naar het mij voorkomt, ten volle.

De heer Ritmeester *C.....* Adjudant van den heer Generaal *P...* een 38 jarig *sanguinisch* sterk gespierd man, die, op eene vinger-jicht na, zich op den duur in het genot eener ongestoorde gezondheid verheugde, brak in het voorjaar van 1828, van eene reis terug komende, nabij deze stad, het linker-opperarmbeen; des avonds, drie uren na het voorval, werd ik bij hem geroepen en vond ik twee duim, boven het elleboogs-gewricht, eene breuk, die zich in eene zeer schuinsche rigting van buiten naar binnen en van boven naar beneden uitstrekte. Na eene aderlating te hebben doen bewerkstelligen, wilde ik op de gewone wijze de herstelling doen; dan, welke pogingen ik ook aanwendde; in welke positie ik den arm bragt, om de spieren, die aan het onderste breuk-stuk en aan het bovenste uiteinde des onderarms vastgehecht waren, te verslappen, (hier voornamelijk de *supinator longus*, die tusschen de *triceps* en *brachieus internus* in eene uitgestrektheid van twee duim aan de uitwendige zijde van het ondereinde des opperarmbeens haar vastpunt heeft, en de *Biceps*, wiens korte hoofd zich op den knobbel van het spaakbeen (*radius*) inplant); alles was vruchteloos, daar zelfs, na het aanleggen van vier spalken, het onderste breukstuk zich buitenwaarts verplaatste, en als dan, door deszelfs prikkeling, de ondragelijkste pijnen te weeg bragt. Ik besloot den arm, voor

dien nacht, uitgestrekt naast den lijder te plaatsen: en, tevens door twee banden, van welke de eene boven om den schouder en de andere boven de hand om den voorarm werden aangelegd, en ieder aan een elkander tegenovergesteld uiteinden van het ledikant bevestigd, de uit- en tegenrekking zoo veel mogelijk te onderhouden; in welke positie de lijder zich het gemakkelijkst gevoelde, en de verplaatsing van het onderste breukstuk het geringste was.

Het werd mij hier dus, als het ware aangewezen om de uitrekking bestendig te onderhouden, waar toe ik dan des anderen daags den volgenden toestel liet vervaardigen.

1. Eene regte breede houten spalk, die vier duim langer dan het bovenste lid is, waarvan het handgedeelte plat en het overige gootsgewijs is uitgesneden. Onder aan het handgedeelte bevinden zich, op twee duim afstands van elkander, twee ruime gaten, ter doorhaling der banden van het rijgmofje; naast ieder dezer gaten zijn twee kleinere, voor de bandjes, die het kneveltje moeten bevestigen. Het bovenste of borstdeel der spalk, is zoodanig rond uitgesneden, dat hetzelve gedeeltelijk in den oksel en gedeeltelijk op het onderste deel der groote borstspier past. Aan de beide zijden der spalk zijn acht langwerpige openingen, waar van de twee bovenste de banden moeten doorlaten, die dezelve op het punt der tegenrekking bevestigen, terwijl de overigen bestemd zijn ter

doorlating der banden, die de spalk met den arm vereenigen.

2. Een rijgmofje, waaraan twee lange stevige banden en

3. Een houten kneveltje.

De breuk eerst zoo veel mogelijk bevestigd hebbende, werd de boven beschreven toestel dan nu op de volgende wijze aangelegd.

Terwijl de uit- en tegenrekking onderhouden werd, deed ik eerst het rijgmofje om het onderste deel van den voorarm (de plaats der uitrekking) aan; vervolgens werd de met kompressen bekleede spalk langs de geheele binnenvlakte van het bovenste lid geplaatst, en door de banden, die, in de twee tegen over elkander staande bovenste gaten, waren vastgemaakt, en over en onder den schouder der ziekezijde gevoerd werden, en op den anderen schouder werden zamengebonden, aan den tronk, op de plaats der tegenrekking (de voorzijde der okselholte en het onderste deel der groote borstspier) bevestigd; de banden van het rijgmofje werden vervolgens door de ruime gaten van het handgedeelte der spalk gestoken, zoo dat zij op de uitwendige vlakte derzelve los konde zamengebonden worden; het kneveltje nu, onder de zamengebondene banden doorgestoken en vervolgens rondgedraaid, volbragt de uitrekking; deze voldoende oordeelende, bevestigde ik hetzelve door de dunne bandjes van beide zijden zoodanig, dat het niet terug konde draaijen. Door middel van banden, die in de gaten

ter zijde van de spalk aanwezig waren, werd dezelve verder aan den arm bevestigd, die in eene horizontale rigting naast den tronk geplaatst werd.

Deze toestel, welk den lijder weinig of niets hinderde, voldeed volkomen, en, na veertig dagen, denzelven weglatende, was de breuk, zonder de geringste verkorting of wanstaltigheid van het lid genezen. De nablijvende stijfheid in het schouder- en elleboogsgewricht verdween door het gebruik van laauwe baden, en het doen van invrijvingen met het *Ung. Hydrargyrium* spoedig.

De breuken van het ondereinde des opperarmbeens laten (op de gewone wijze behandeld) niet zelden een valsch gewricht of eene gewrichtsverstijving na (1). — Zoude deze verstijving niet gedeeltelijk aan de drukking, die men om het gewricht zelve maakt, zijn toe te schrijven? — ik geloof ja, en meen tot grond van dit mijn gevoelen te kunnen aanvoeren, dat men in de jongste tijden, zelfs valsche gewrichten geheel alleen door drukking heeft

---

(1) *Schwieriger im ganzen ist die Retention der Brüche des Oberarms, in der Nähe des Ellenbogengelenks. Denn entweder ist der Retentions-apparat vollständig angelegt worden, und hat ober- und vorderarm ganz unbeweglich an einander befestigt, worauf dann in den meisten Fällen versteifung oder wohlgar Ankylose des Ellenbogens stattfinden wird, — oder die verbindung ist nicht auf diese weise erreicht worden, und dann ist die Enstehung eines künstlichen Gelenks der schlimmsten Art unvermeidlich, etc.* T. W. G. Benedict *Kritische Darstellung der Lehre von den Verbänden und Werkzeugen der Wundärzte, pag.* 569. *Leipzig* 1827.

genezen, hetgeen, indien ik mij wel herinner, uit Noord-Amerika is medegedeeld, en waaruit de invloed der drukking op de natuurlijke gewrichten is af te leiden. — Daar de door mij aangegeven toestel die drukking niet veroorzaakt en men, na de aanwending van gelijksoortige toestellen zelden de bovengenoemde stoornissen heeft waargenomen, komt het mij voor, dat dit of een' naar de omstandigheden gewijzigd, doch hetzelfde doel beoogend toestel bij meerdere breuksoorten van het ondereinde des genoemde beens, met voordeel zal kunnen worden aangewend. — Ofschoon men dit soort van verbanden nog niet op de breuken der bovenste ledematen had toegepast, geef ik deze mijne handelwijze niet als iets nieuws op, en beschouw ik dezelve slechts (hetgeen reeds uit het te voren gezegde blijkt) als eene toepassing der regelen, door DESAULT voor de behandeling van eenige breuken der onderste ledematen aangegeven.

---

§. 2. *Zweren der onderste ledematen* (*ulcera extremitatum inferiorum.*)

De, in ons land zoo veelvuldig voorkomende, zoogenaamde *atonische* zweren zijn, blijkens het bijzonder overzigt, in ons Hospitaal niet zeldzaam. Daar de gevolgde behandeling even eenvoudig als gelukkig was, zullen wij dezelve hier kortelijk mededeelen. Is de grond der zweer rood en gevoe-

lig, zijn de randen gezwollen en verhard, in één woord, is er nog eene eenigzins aanmerkelijke ontsteking aanwezig, dan worden weekmakende, pijnstillende pappen of stovingen aangewend: van in den omtrek der zweer gedane bloedontlastingen, heb ik weinig nut gezien; algemeenen hebben echter bij volbloedige voorwerpen dikwijls goede uitkomsten opgeleverd. Is de ontsteking geweken, dan bezigen wij gewoonlijk slechts droog pluksel, met randpleistertjes (*bandelettes*), theeloodplaatjes of sparadrappleister met een zacht drukkend verband, waarbij het deel eene onafgebrokene rust in eene horizontale houding moet genieten. Bestaan er tevens *chronische* aandoeningen van andere werktuigen, dan appliceer ik een of meer etterdragten, bij stoornissen der buiksingewanden aan de onderste en bij die der borst aan de bovensten ledematen, en dien ik, in deze omstandigheden alleen, inwendig geneesmiddelen toe; vroeger beproefde ik zulks meermalen, doch, moet ik bekennen, zelden aanmerkelijke beterschap door dezelve te hebben bespeurd. Verkrijgen wij langs dezen weg de genezing niet, dan wend ik de *Methode* van RUST (1) aan, die, bij zeer verouderde zweren, voortreffelijk is. Is de zweer zeer uitgebreid en in het *stadium granulationis*, dan bezig ik met het

(1) *Magazin fur die gesamte Heilkunde* IX *dl. pag.* 517. Zie ook *Zusätze, zum Practischen Handbuch fur Wundärtze von J. G. BERNSTEIN p.* 36. *Leipzig* 1824.

beste gevolg de pleister-methode volgens BAYNTON. (1) Zeer zeldzaam worden, zelfs bij onzuivere zweren, prikkelende middelen beproefd; zijn de vleeschheuveltjes evenwel bleek, ongevoelig, fletsch, ligt verschuifbaar, en is de etter dun, dan wordt deze toestand gewoonlijk door het *Dec. Sal. alb.* verbeterd. Bij zeer verouderde hardnekkige zweren, van welken aard ook, heb ik met veel vrucht het reeds meermalen aangeprezen aftreksel van de *Sem. phell. aq.* gebezigd.

Eenige verouderde zweren, die aan alle andere middelen weerstand boden, heb ik geheel geëxstirpeerd en de wond-randen zoo veel doenlijk gehecht, welke handelwijze dikwijls door eene spoedige genezing gevolgd werdt.

De verhardingen om de pijpzweren, alsmede de schijnvliezen (*pseudo-membranae*) die zich dikwijls in deze vormen en die voor het mes onbereikbaar waren, heb ik spoedig door het *smegma corrosivum* in het *Clinicum* te *Berlijn*, door V. GRAEFE gebruikt, vernietigd (2); hetzelve bestaat uit *Muriat. deut. oxyd. hydrarg.* dr. ij. *g. arabic: aq. distellat. á scr.* j. met welk mengsel men eenige plukseldraden bestrijkt, die, na gedroogd te zijn, gedu-

(1) *Annalen der neusten Englischen und Französischen Chirurgie* 1 *dl. pag.* 294.

(2) *Journal der Chirurgie und Augen-Heilkunde von* C. F. V. GRAEFE *und* PH. V. WALTHER 9 *dl. pag.* 160.

rende 6 à 8 uren, met de te vernietigende deelen in aanraking worden gebregt, waardoor eene aanmerkelijke brandkorst gevormd wordt, die gewoonlijk den tweeden dag reeds afvalt en men door eene goede vleeschgroeijing ziet opvolgen.

Van het bij zweren zoo zeer geprezen *chloruretum calcis*, moet ik betuigen, ofschoon herhaalde malen beproefd, geen bijzonder effect verkregen te hebben. In andere omstandigheden, op welke ik nader zal terugkomen, bewees dit middel de voortreffelijkste diensten.

In de jongst verloopene twee jaren, heb ik meer dan in de overige 14 jaren, die ik in de hospitalen heb doorgebragt, bij zweren (zelfs zonder dat deze bijzonder ontstoken waren), *sympatische* ontstekingen der liesklieren zien ontstaan. Veel met de gewone *bubones* overeenkomende, onderscheiden zij zich echter van dezen, door hunne plaatsing, die altijd beneden de liesplooi is. Zelden is het mij gelukt deze gezwellen te doen oplossen; doch gingen zij meestal in verettering over.

Daar er zich in het likteeken-weefsel meermalen zweren, doch zeldzaam *abscessen* vormen, verdient het volgende geval misschien vermeld te worden. — De Kurassier *A. Prins*, werd in de maand Mei van het jaar 1829, in het hospitaal opgenomen, hebbende aan de geheele voorvlakte van het linkerbeen, een groot roodachtig-bruin likteeken, in welks midden eene ronde zweer bestond. Een en

ander was het gevolg van een in het jaar 1828 bekomenen slag van een paard; de zweer genas spoedig, doch nu vormden er zich achtervolgens 47 *abscessen*, van welke eenigen, zoo groot als eene hazelnoot, de meeste echter nog kleiner waren; ofschoon deze ettergezwellen hunne zitplaats in het weefsel van het likteeken hadden en zeer oppervlakkig gelegen waren, ging geen hunner tot eene zweer over, doch genazen zij alle zeer spoedig. Deze lijder is 47 jaren oud, en van een gezond gestel. Aan hetzelfde been werd reeds vroegtijdig een fonticulus gezet.

---

§. 3. *Hospitaals versterving.* (*Gangrena nosocomialis.*)

Vier lijders werden dit jaar zonder blijkbare oorzaken, en bij het in acht nemen der hoogst mogelijke zindelijkheid, door *gangrena nosocomialis* aangedaan; drie namelijk door de zoogenaamde *gangrena pulposa*, en een door de *ulcerosa*. Onder alle middelen verdient hier zeker het reeds door v. Swieten aangeprezene *Acidum muriaticum*, wel de voorkeur, bij drie beantwoordde hetzelve ook aan de verwachting, bij den vierden echter met *g. pulposa* behebt, was hetzelve, zoo min als de

camphor door OLLIVIER (1) als specifiek aanbevolen en op zich zelve beproefd van uitwerking, en moest ik, in navolging van POUTEAU, DELPECH en DUPUYTREN, het gloeijend ijzer aanwenden, dat dan ook deszelfs groote waarde in deze omstandigheden ondubbelzinnig bewees. In eene symphatische liesbuil, die in verzwering overgegaan was (bij den korporaal der 10 Afdeeling N. Inf. *Bessem*) openbaarde zich de bedoelde disorganisatie en breidde zich zoo zeer uit, dat de hierdoor aangedane plaats de uitgebreidheid van een gewoon tafelbord besloeg, in welke de *Arteria cruralis* bloot lag. Ofschoon de slagaderen lang verschoond blijven, moest ik het ergste vreezen, daar mij voorbeelden bekend waren van lijders, die, door eene eindelijke doorknaging van het genoemde vat, overleden waren; het was dan in dit geval, dat ik het gloeijend ijzer onbeschroomd aanwendde, (*il faut rottir les parties*, DUPUYTREN) en had ik het genoegen, dat de *gangrena* dadelijk stond, zich spoedig afscheidde, en de zweer in weinig tijds genas: en zien wij dus de 6 Aphor. der 8 sect. van HIPPOCRATES hier ook weder bewaarheid: „ *Quae medicamenta non* „ *sanant ea ferrum sanat, quae ferrum non* „ *sanat ea ignis sanat, quae vero ignis non* „ *sanat ea insanabilia existimari oportet.*"

---

(1) *OLLIVIER, traité expérimental du Typhus traumatique, Pris* 1822.

§. 4. *Oogziekten.*

A. Ontstekingen.

Den heer VAN ONSENOORT en de Duitsche *ophthalmologen* hierin navolgende, onderscheid ik de oogontstekingen naar de weefsels die aangedaan zijn, en ben van meening, dat men alleen langs dezen weg eene goede *diagnosis* maken, en bij gevolg eene rationeele geneeswijze instellen kan. (1) Daar dus de behandeling dezer ziekten in het Rijks-Hospitaal, op eene bekende leest geschoeid is, zal ik slechts eenige bijzonderheden, het *Therapeutische* of het *Operative* gedeelte betreffende, mededeelen.

Van alle oogzieken, die in het jaar 1828 en 1829 in het hospitaal behandeld zijn, is er slechts één oog verloren gegaan, en wel het linker van den lijder, die, op het bijzonder overzigt, met *Ophthalmia gonorrhoica vera* voorkomt. Deze man was echter eerst, gedurende 24 uren, elders behandeld, en maakte ik reeds, bij zijne aankomst in het hospitaal, in tegenwoordigheid van meerdere officieren van gezondheid, de slechtste *prognosis*, die dan ook, niettegenstaande de actiefste in het werk ge-

---

(1) Deze onderscheiding is daarenboven nog van belang, wanneer men aanneemt (hetgeen ik van gedachten ben, dat men op goede gronden doen kan) dat ieder weefsel, ten gevolge van deszelfs eigendomlijke bewerking, op eene eigene wijze in den gezonden toestand leeft, en zulks dus ook in den zieken doen moet; waaruit volgt, dat ieder voor zich eene bijzondere, ten minste gewijzigde, geneeswijze vereischt.

stelde geneeswijze, bewaarheid werd. Na dat deze lijder 24 uren in het hospitaal vertoefd had, werd ook het andere oog door dezelfde ziekte aangedaan, dat evenwel op eene, het zien niet storende vereeniging, der *iris* met de achterste vlakte der *cornea* na, ongeschonden bleef; de krachtigste *antiphlogistische* en *revulserende* geneeswijze, door het inwendig gebruik der *calomel* en het *extr. hyosc. nigr.* ondersteund, was van weinig effect, ook het, in latere tijden, bij de *ophthalmia purulenta*, zoo heilzaam bevondene *chloruretum calcis* vermogt niets, en moet ik het behoud van dit oog aan de uitsnijding der geheele *conjunctiva*, waarna de *purulente* uitvloed dadelijk ophield, toeschrijven.

Bij eenen zeer hevigen *blepharo-spasmus*, waaraan bij meerdere gebreken der oogen, de gewezene Kanonnier *v. Doorn* leed, en tegen welken alle andere middelen te vergeefs beproefd waren, bereikte ik mijn doel, door de aanwending van het gloeijend ijzer in de *fossa mastoidea*; bij andere lijders deed in dezen toestand de *aq. lauro-cerasi* in het oog gebragt, bijzondere uitwerking; ook heb ik tot het zelfde oogmerk, bij eenen lijder met *chronische sclerotitis* behebt, van het door v. GRAEFE aanbevolene *smegma* uit *calomel* en *opium* met speeksel bestaande, en tweemalen daags om het oog ingesmeerd, met veel nut gebruik gemaakt. (1)

(1) *Journal fur Chirurgie und Augenheilkunde herausgegeben von C. F. GRAEFE und PH. V. WALTHER* 12 *dl.* 1 *st. p.* 9.

In het Journal van v. GRAEFE en v. WALTHER 13 dl. 2 st. p. 224. vond ik het *oleum citri aethereum* in eenige oogziekten, door Dr. WERLITZ aanbevolen; enkele lijders onder behandeling hebbende, bij welke dit eenvoudig en weinig kostbaar middel aangewezen scheen, nam ik, dewijl zelfs de meest in roep staande middelen hier krachteloos waren gebleven, dadelijk de proef. De verkorte ziekte-geschiedenissen van twee daartoe gediend hebbende lijders zullen, meen ik, hier niet ongepast bijgebragt zijn.

1ste GEVAL.

J. v. Peffe, Fuselier bij de 5 afdeeling Nationale Infanterie, oud 23 jaren, van een *lymphatiek* temperament en kropzerig voorkomen, kwam den 17 Augustus 1829, met eene hevige *conjunctivitis universalis amborum oculorum* (*chemosis*) in het Rijks-hospitaal. Niettegenstaande ik eene geregelde, tegen deze toestand passende behandeling, in het werk stelde, werd de ontsteking *chronisch;* de nu aangewezene middelen, ook het anders zoo werkzame *L. L. Sydenhami*, bleef zonder effect; weshalve men dan den 7 November 1829, met de indroppeling van gezegde olie begon. De beide oogen deden zich op dit tijdstip dus voor: *objective* teekenen. (1) De wenkbraauwen zijn min of

(1) Daar men bij het onderzoek van organen, die zoo zamengesteld zijn als de oogen, niet analitisch genoeg kan te werk gaan, heb ik, vooral bij het clinisch onderwijs,

meer gefronsd, de huid onder de oogleden *erythemateus*, de beide oogleden niet geheel geopend, een weinig gezwollen en ligtrood; de vrije randen dezer deelen zijn ontstoken, de ooghaartjes, door een gedroogd grijsachtig slijm aan elkander gekleeft; de kliertjes van *Meiboom* opgezet en hunne afscheiding vermeerderd; de oogen droog, de *conjunctiva palpebrarum* gelijkvormig rood en een weinig gezwollen; de *conjunctiva bulbi*, vooral in de beide ooghoeken, van waar men eenige vaten naar de *cornea* ziet loopen, rood en gezwollen; de *cornea* en *sclerotica* niet aangedaan; de *pupil* trekt zich, bij het invallen der lichtstralen, regelmatig te zamen, doch is niet behoorlijk rond, achter dezelve is niets abnormaal 's waar te nemen.

Subjective teekenen. De lijder klaagt over eene brandende pijn op de voorste oppervlakte van het oog, ziet niet duidelijk en is het licht hem onaangenaam.

De indroppeling werd, daar de ziekte van het oog niet aanmerklijk was, slechts driemalen daags gedaan, waarbij telke reize eene hevige brandende pijn en een tranenvloed ontstond; op gelijke wijze werd er tot den 23 dier zelfde maand, met de indroppeling

---

in navolging van anderen, de gewoonte aangenomen, om dat examen in het *aetiologische* en *semiotische* te onderdeelen, en om de teekenen in *subjective* en *objective* te onderscheiden, zie C. J. KARL *anleitung kranke Augen zu untersuchen enz. Wien.* 1824.

voortgegaan, toen geheel hersteld zijnde, verliet hij den 25 November het hospitaal.

2de GEVAL.

G. van der Linden, Fuselier bij de 5 Afdeeling Nationale Infanterie, oud 28 jaren, van een *lymphatiek* temperament en kropzerig voorkomen, kwam, na reeds meermalen aan zwellingen der watervaatsknopen en tusschenpozende koortsen geleden te hebben, in de maand Augustus 1829, met eene over het geheele ligchaam verspreide *Herpes phlyctaenoides*, waar voor hij reeds twee maanden te huis was behandeld, in het Rijks-hospitaal. Na eene in- en uitwendige behandeling van drie weken, was deze huidziekte genoegzaam genezen; doch ontstond er toen, doordien de lijder zich aan eene togtlucht blootstelde, eene ontsteking der watervaatsknopen onder de kin, en kort daarna eene hevige *conjunctivitis*, die zich vrij spoedig aan de *iris* mededeelde, zoo dat ik den derden dag eene uitstorting van *plastische lympha* aan den binnenrand van de linker-*pupil* ontdekte. Deze oogziekte werd als gewoonlijk behandeld; doch gelukte het mij niet het *chronisch* worden derzelve voor te komen, of dezen eenmaal ingetredenen toestand, door de gewone middelen te verbeteren; weshalve ik hem den 17 October de genoemde olie liet indroppelen, — de gezwollene watervaatsknopen waren intusschen in supuratie overgegaan, of liever hadden in hunnen omtrek het celweefsel en de huid

in verettering gebragt, het geen ik, om de *iritatie* van het oog te lokken, onderhield.

Toestand der oogen op den 17 October.

Regter-oog. — *Objective* teekenen.

De wenkbraauwen gefronsd, de oogleden gezwollen en krampachtig gesloten, de ooghaartjes, vooral van het onderste ooglid, door een dik grijs slijm aan elkander gekleefd, de *conjunctiva palpebrarum* gelijkmatig rood, gezwollen droog, de *conjunctiva bulbi* donker rood, verdikt fluweelachtig, hier en daar ziet men bijzondere vaatstrengen, die van den omtrek naar de *cornea* loopen, welk deel, ofschoon doorschijnend, deszelfs glans verloren heeft, de overige deelen van den *bulbus* leveren niets bijzonders op.

Subjective teekenen.

De lijder zegt dat hij alle voorwerpen, als in eenen dikken damp staande, ziet, doch heeft geene pijn.

Linker-oog. — *Objective* teekenen.

De wenkbraauwen en oogleden, zoo als boven is aangegeven; de traanafscheiding vermeerderd; de *conjunctiva bulbi* gelijkvormig rood, verdikt, en hier en daar ontdekt men door de loep uitgroeiseltjes op dezelve, de *pupil* is regelmatig een weinig te zamen getrokken, en aan de buitenzijde van haren binnenrand ziet men een ligt geel gezwelletje (uitgestorte *plastische lympha.*)

Subjective teekenen.

De lijder gevoelt nog eene nu en dan tusschenpozende pijn in dit oog, hetwelk voor het licht zeer gevoelig is, en is het zien nog meer, dan in het vorige oog, afgenomen.

De indroppeling werd op dezelfde wijze als bij den vorigen lijder, tot den 26 October voortgezet, wanneer beide oogen, op het gezwelletje aan den pupilrand na, geheel hersteld waren. Bij dezen lijder was de beterschap reeds den anderen dag in het oog loopend. *Van der Linden* bevind zich, wegens de gezegde *scrophuleuse* aandoening, die nu evenwel genoegzaam genezen is, nog in het hospitaal; doch is het uitwasje aan den oogappel, onder het doen van inwrijvingen met het *ung. hydrarg.* om de oogleden, geheel verdwenen.

Ik zal de aanwendingswijze van dit middel, het welk op last van het ministerie, in de *Charité* te *Berlijn* beproefd is, uit het genoemde *Journal* vertaald, hier laten volgen. „ Het *oleum citri aethereum* is, zoo als bekend is, in eene tamelijke hoeveelheid in het versche *Flavedo corticis citri* bevat; om het op de eenvoudigste wijze en geheel versch bij oogziekten aan te wenden, gaat men, ingevolge het voorschrift des ontdekkers, op de volgende wijze te werk: men snijdt voorzigtig, met een gewoon broodmes, van een nog om de vrucht zittende schil, een vlak stuk, ongeveer ter lengte van eenen geheelen en ter breedte van eenen halven duim af,

hierbij zorgende, dat het mes niet tot *in* de citroen dringe; dan neemt men dit stukje in de breedte tusschen den duim en wijsvinger, terwijl men het bovenste ooglid met de vingeren der andere hand opligt en bepaalt; nu houdt men de schil perpendiculair en digt voor het oog, met de gele zijde naar hetzelve toegekeerd; drukt dan, terwijl het onderste ooglid door den lijder zelven naar beneden getrokken wordt, met duim en wijsvinger, het tusschen beide gehouden stuk citroen-schil te zamen en perst, op deze wijze, de daarin bevatte *aetherische* olie uit, die nu met eenige kracht in het oog springt.

Het *oleum citri* is, het geen zich reeds uit deszelfs eigenschappen als *aetherische olie* vermoeden laat, ook uitwendig op de *conjunctiva* aangebragt, een sterk prikkelend middel. De prikkeling, die het in het oog te weeg brengt, plagt, bijzonder bij de eerste aanwendingen, zeer hevig te zijn, en houdt wel eens één à twee uren aan. Door de herhaalde aanwending, wordt het oog toch spoedig zoodanig aan dezen prikkel gewend, dat, na eenige stonden, elk onaangenaam gevoel verdwijnt. Is de prikkeling zeer sterk, het geen dikwijls bij de aanwending van dit middel bij ontstekingen het geval is, dan is het doelmatig, onmiddelijk, na de indruppeling, gedurende een half of geheel uur, koude omslagen op het oog te leggen, daar anders ligt de ontsteking zich zouden kunnen verheffen.

Het schijnt bijzonder de *circulatie* in de fijnere

vaten op te wakkeren, de *tonus* derzelve te vermeerderen, en op de opslurping van zieklijk uitgestorte zelfstandigheden eenen opwekkenden invloed te bezitten, en dus in hare werking veel overeenkomst met de *Tinct. Thebaica* te hebben." —

In het 1ste stuk des 9den jaargangs van het practisch tijdschrift voor de geneeskunde enz. door de H. H. Moll en v. Eldik uitgegeven, wordt de *Rad. Seneg.* door C. Heiberg bij oogziekten zeer aangeprezen. De heer Dr. Sebastian heeft mij reeds voor twee jaren medegedeeld, dat de hoogleeraar Chelius te *Heidelberg*, hetzelve veel gebruikt en het, wegens de overeenkomst in werking met de zoete kwik, het *Vegitabilische Calomel* noemt; sedert dien tijd heb ik het herhaalde malen met vrucht aangewend en schijnt het mij toe, dan vooral aangewezen te zijn, wanneer er tegenaanwijzingen voor het gebruik der *Calomel* bestaan, of wanneer men dit middel, wegens zich ingesteld hebbende *salivatie*, niet langer kan laten doorgebruiken.

B. Zenuwziekten.

De Fourier *v. D.....* behoorende tot het korps Mariniers, nimmer aan oogontstekingen geleden hebbende, werd met verlamming van het linker bovenste lid en van den opligter van het linker bovenste ooglid, in het hospitaal opgenomen. Bij het onderzoek der oogen bleek het, dat beide pupillen noch zamengetrokken, noch verwijd, doch onbe-

wegelijk waren, het geen hem echter niet belette duidelijk te kunnen zien. Ik beschouwde dezen toestand der pupillen als afhankelijk van eene verlamming der voorste en achterste haarbands-zenuwen, een toestand, die, en van de *Myosis* en van de *Mydriasis* verschilt. Ik maakte deze *dagnosis* zoo wel op grond der meening van MAGENDIE in zijn *Précis de physiologie 1 vol. pag. 77.* uitgedrukt (1) als om dat hier reeds andere verlammingen bestonden, en er geene organische veranderingen in den oogbal te bespeuren waren. —— Deze gebreken waren zonder bijzondere duidelijk in het oog loopende oorzaken ontstaan. Een jaar te voren heeft deze lijder aan een *Erysipelas facieï*, met aandoening der hersenen, geleden; nog vroeger leed hij herhaalde malen aan tusschenpozende koortsen en meermalen aan *syphilis*, die met kwik behandeld werd. — Het *extr. alcoh. nuc. vomic.* het *extr. pulsatill. nigric.* het *galvantmus*, de *electriciteit* en de *moxa*, werden te vergeefs beproefd.

---

(1) *Les nerfs ciliaires de l'homme viennent de deux sources: les uns plus nombreux naissent du ganglion; les autres directement du nerf nasal. Il est probable que les premiers président à la dilatation, les seconds à la contraction de l'iris, mais rien n'est encore suffisamment prouvé sur ce point.* — Zoude men dus ook niet aan kunnen nemen, dat de *Idiopatische nerveuse Mydriasis*, van eene verlamming der achterste en eene gelijksoortige *Myosis* van eene verlamming der voorste haarbands-zenuwen afhangt?

Ook bij de overige met *Amaurosis* behebte lijders, heb ik het *extr. pulsatill. nigr.* de *acupunctura* enz. zonder vrucht aangewend.

C. Kunstbewerkingen.

Van het Druifgezwel.

De operatie van de *Staphyloma conicum* en *sphæricum totale*, heb ik altijd met volkomen gevolg, volgens de methode van den heer v. ONSENOORT (1) uitgevoerd.

Bij eenen lijder, de Kanonnier *de Weerd*, van een geheel kegelvormig druifgezwel aan het linker oog geopereerd, ontstond, vier dagen na de operatie, onder de hevigste pijnen, in de geheele linkerhelft van het hoofd met koorts, enz. eene alleraanmerklijkste *Exophthalmia;* het geheele nog overige gedeelte van het oog drong buiten de oogholte, en had ten minste de grootte van eenen gewonen billardbal, van welken het voorste derde gedeelte afgenomen was, dan hoe verontrustend de toevallen ook waren, genas de lijder, onder de aanwending der ontstekingwerende, verzachtende en pijnstillende methode, vrij spoedig, en herkreeg het in deszelfs holte teruggekeerde oog, de gewone gedaante.

---

(1) Practisch Tijdschrift voor de Geneeskunde in al haren omvang enz. verzameld door A. MOLL en C. VAN ELDIK 8e Jaargang, 1 stuk pag. 31.

De handelwijze van den heer v. ONSENOORT bij de *Hernia iridis* (het ontlasten namelijk van het waterachtige vocht, en het daarna maken eener drukking, door kleine trapsgewijze kompressen, op dat gedeelte van het ooglid, dat in overeenstemming met het gezwel is) heb ik tweemalen met volkomen succes gevolgd.

Ervaringen bij het doen der kunstbewerking ter verhelping van de binnenwaarts gekeerde oogleden (Entropium), en voorvalling van het bovenste ooglid (Ptosis palpebrae superioris.)

In het jaar 1828 kwam mij het eerstgenoemde gebrek aan het linker onderste ooglid van den Marinier *Bunte*, en het tweede bij den Kurassier *Teljeurs*, voor. Daar alle aanwijzingen, tot het doen der operatie *per exscisionem* bestonden, deed ik dezelve bij genoemden kurassier, ingevolge de wijze, door BEER (1) daargesteld; doch ondervond ik weder, dat het zeer moeijelijk is, de tusschengeknoopte hechting aan de oogleden te doen, wanneer men een eenigzins aanmerklijk verlies van zelfstandigheid heeft moeten veroorzaken, en dat de kleefpleisters, die men tot ondersteuning dezer naad aanlegt, ligt losweeken en dus haar doel missen, waarom dan ook deze operatie grootendeels mislukte. —

(1) *Lehre von den Augenkrankheiten enz.* 2 *Bd. p.* 114.

Nagedacht hebbende, hoe het zelfde doel langs eenen anderen weg te bereiken zoude zijn, ging ik bij den marinier *Bunte* op de volgende wijze te werk.

Na het wegtenemene gedeelte der huid tot eene plooi gevormd te hebben, en het eene einde derzelve aan eenen helper te hebben overgegeven, legde ik aan den grond dezer plooi, met eene ronde fijne kromme naald en eenen dunnen zijden gewasten draad, de zoogenaamde darmhechting met den doorgehaalden steek (*sutura transgressiva*) los aan, en knipte toen, met eene knieschaar éénc lijn boven deze naad, de overtollige huid af; vervolgens bragt ik de wondrandjes tot elkander, trok den draad een weinig aan en bevestigde de beide einden van denzelven op de wang (het geen bij eene operatie aan het bovenste ooglid op het voorhoofd zoude moeten gedaan worden) waar na het oog, door met koud water bevochtigde kompressen gedekt, en door een éénoogig verband, gesloten werd. Den vierden dag den draad voorzigtig wegnemende, had ik het genoegen te zien, dat de hechting gelukt en bij gevolg het gebrek hersteld was. Het nu blijvende likteeken veroorzaakte hoegenaamd geenen misstand. — Wenzel (1) en Demours (2) raden aan, in het geheel geene naad aan te leggen, en de vereeni-

---

(1) *Manuel de l'oculiste etc. tom. 2, pag. 72.*

(2) *Précis théorique et pratique sur les maladies des yeux, p.* 155.

ging aan hechtpleisters toe te vertrouwen; ofschoon ik zulks niet zoude willen navolgen, is het mogelijk dat zij in enkele gevallen hier door hun doel bereiken; doch zijn zij dan echter verhinderd van het, bij ontstekingen zoo nuttige. koud water te kunnen aanwenden, zoo dat zij dus andere gevolgen te vreezen hebben, en is het daarenboven te voorzien, dat het likteeken dan ook aanmerklijk zal wezen. De heer v. Onsenoort schijnt mede deze methode niet toegedaan te zijn. (1)

De door mij uitgevoerde wijze geenzins als eene verbetering beschouwd willende hebben, stel ik evenwel aan het oordeel van deskundigen voor, of zij door de navolgende punten niet eenige voordeelen aanbiedt.

1. Het aanleggen der naad voor het wegnemen der huidplooi, hetgeen mij voorkwam gemakkelijker te wezen dan de tegenovergestelde handelwijze.

2. Het aanleggen eener naad, die de wondranden op alle punten met elkander vereenigt, en dus een minder misvormd likteeken ten gevolge moet hebben, het geen anders in zulk een verschuifbaar deel, dat op de bolle oppervlakte van het zoo beweegbaar oog geplaatst, weinig steun tot het maken eener drukking aanbiedt, wel eens het geval is.

3. Het overbodig zijn der kleefpleisters.

4. Het aanleggen eener naad, die niet over de

---

(1) De operative heelkunde stelselmatig voorgedragen 2 dl. pag. 186.

wondranden zelven gaat, en dus minder prikkelt, hetwelk bij deelen, waar de huid zoo gevoelig is als op de oogleden, nog al in aanmerking verdient te komen.

5. Het aanleggen eener naad, die niet zoo gemakkelijk als de tusschengeknoopte kan uitscheuren.

6. De aanwendbaarheid van koude-fomentatien.

7. Dewijl de door ons bedoelde naad minder snijdend werkt dan de tusschengeknoopte, kunnen de draden dunner zijn, om welke reden dezelve dan ook minder zullen iritteren.

8. Daar de einden der draden niet zamen gebonden worden, kunnen dezelve in evenredigheid aan de volgende zwelling toegeven, waardoor de ontstekings-toevallen vooral de pijn minder hevig zal zijn.

---

§. 5. *Huidziekten.*

Kwaad Hoofdzeer (Tinea capitis.)

Hoe voldoende de in ons land veelal gevolgde behandeling der *Tinea Capitis* (1) in het algemeen ook wezen moge, is het evenwel niet te ontkennen, dat dezelve zeer kostbaar, pijnlijk, niet zelden te leur stellend en wel eens gevaarlijk is,

---

(1) Ik bedoel de uittrekking der haren, door op linnen, katoen of leder gesmeerde pikpleisters.

ja mij is medegedeeld, dat zij meermalen eene hersen-ontsteking heeft veroorzaakt, die den lijder ten grave deed dalen (1). — Door het een en ander afgeschrikt, zag ik naar middelen om, die, van gezegde bezwaren bevrijd, mij hetzelfde doel zouden doen bereiken. — Mij herinnerende, dat door de gebroeders MAHON deze huidziekte reeds sedert het jaar 1807, door eene *methode épilatoire sans arrachement* (die evenwel door hen geheim gehouden wordt) met het gewenschte gevolg in de hospitalen te *Parijs* wordt behandeld, en overtuigd, dat het verwijderen der haren eene volstrekte voorwaarde tot de genezing van deze, dikwijls zoo hardnekkige, ziekte is, viel onder eenige, in de jongste tijden aanbevolene en het laatste doel beoogende methoden, mijne keuze op de geneeswijze door P. RAYER (2) (waarschijnlijk met die der genoemde broeders veel overeenkomende) aangegeven, en daar

---

(1) Men zal misschien hierop aanmerken, dat die ongelukkige gevolgen niet aan de methode zelve, maar aan de onvoorzigtige wijze der aanwending, moeten worden toegeschreven; ofschoon ik zulks gaarn toestem, ben ik niet te min van gevoelen, dat het toch beter is eene methode te gebruiken, die zulke gevolgen niet hebben kan, vooral, dewijl de behandeling der onderhavige ziekte niet zelden aan oude vrouwen enz. toevertrouwd wordt; ik ontzeg dus de methode door uittrekking, door een deskundige uitgevoerd, hare waarde niet-

(2) *Traité théorique et pratique des maladies de la peau, fondé sur des nouvelles recherches d'anatomie et de physiologie pathologique*, 2 *vol. in* 8. *avec planches*, *Paris* 1826.

de ondervinding mij nu bij een 25 tal lijders, deze behandeling als ten volle aan het doel beantwoordende, heeft doen kennen, durf ik dezelve met vertrouwen aan het oordeel van het genees- en heelkundig publiek onderwerpen.

Men begint met de haren tot op twee duim lengte afteknippen; vervolgens worden, gedurende vier à vijf dagen, de korsten, door het insmeren met reuzel en het daarna afwasschen met warm zeepwater afgeweekt, waarna op alle door hoofdzeer aangedane plaatsen, om de twee dagen eene inwrijving met de volgende zalf gedaan wordt.

Rp. *Sub carbon. sod. venal.* dr. ij-iij.
Hydr. calc. . . . . dr. ij.
Axung. porc . . . . unc. ij.
M. f. ung.

Deze insmeringen moeten gedurende éénc, anderhalve à twee maanden worden voortgezet; op de dagen dat men niet smeert, kamt men het hoofd met eenen fijnen kam, om de loswordende haren te doen uitvallen. Na veertien dagen op deze wijze te zijn voortgegaan, strooit men daar en boven eenmaal 'sweeks eenige vingergrepen van het volgende poeder tusschen de haren.

Rp. *Oxyd. calc.* . . . . . dr. vj - unc. j.
Sub carb. potass. . . dr. ij.
Carb. lign. tilior. . . dr. j.
M. f. pulv.

(De hoeveelheid kalk vermeerdert of vermindert men, naar mate de huid min of meer ontstoken is.)

De op dien der instrooijing volgenden dag, moet het hoofd gekamd en eene insmering met de opgegeven zalf worden gedaan.

Na den afloop van het bovengezegde tijdsbestek vervangt men de zalf en het poeder met eene tweede zalf.

Rp.	*Oxyd. calc.*	unc. j.
	Sub carb. Potass. .	dr. ij
	Carb. lign. livior. .	dr. j.
	Axung. porc. . . .	unc. IV.
	M. f. ung.	

Met welke men nu weder gedurende veertien dagen of eene maand voortgaat, als dan met het insmeren langzaam afnemende, tot dat de roode vlakken op de huid verdwenen zijn.

Vallen de haren niet allen door het kammen uit, zoo als zulks bij eenige individuën wel eens plaats vindt, dan doen zij zulks door even aan dezelve te trekken.

Heeft de ziekte reeds lang bestaan, dan appliceer ik, alvorens de kuur te beginnen, eene *seton* in den nek of fontanellen op de armen.

Is de lijder *cachectisch*, dan worden de tegen deze gesteldheid bekende middelen toegediend, in welk geval alleen, zijn leefregel eene bijzondere oplettenheid vereischt.

De kammen, die bij besmettelijke *Tinea*-soorten

(de *Tinea favosa* en *annularis*) gebezigd zijn, moeten verbrand worden

---

Haarworm (*Impetigo.*) Een lijder met *Impetigo figurata* in het aangezigt, en *Impetigo sparsa* aan de onderste ledematen behebt, genas ik, na eerst plaatselijk verzachtende middelen aangewend te hebben, door het *toucheren* met *lapis infernalis.*

Ringworm (*Herpes.*) Een lijder, die reeds herhaalde malen aan *Herpes phlyctenoides*, op de linkerhand en dij geleden had, en bij welken, behalve vele andere middelen, het toucheren met bovengenoemden steen, vruchteloos was geweest, genas spoedig door het appliceren van spaansche-vliegen-pleisters op de aangedane plaatsen.

Slechts bij twee lijders, van welke de één met *Psoriasis guttata* en *inveterata*, en de andere met *Eczema impetiginoides* behebt was, heb ik inwendig geneesmiddelen en wel zwavel-praeparaten toegediend; de overigen zijn allen, door *emollientia*, uitwendig aangewend, hersteld, met uitzondering echter van eenen lijder, die, behalve aan *Mentagra*, nog aan meer andere *chronische* ontstekingen lijdt.

---

§. 6. *Venerische ziekten.*

De behandelingswijze dezer ziekten zonder kwik, zoo als die in het *Practisch tijdschrift* voor de

geneeskunde, in al haren omvang van de H. H. MOLL en V. ELDIK, *8e jaargang, 1e stuk*, door mij is medegedeeld, heb ik steeds gevolgd, en is dezelve zoo voldoende geweest, dat zelfs niet een lijder zich met *secondaire* gebreken aan mij heeft vertoond. De heeren Chir. Majoors, Dr. SNABILIÉ en Dr. STEIN, en de heer Officier van Gezondheid der 2e klasse DELLEMARE, hebben mij verhaald, dat ook zij eene dergelijke handelwijze volgen, die steeds aan hunne verwachting ten volle beantwoordt, ook heeft de heer Dr. V. SIEDMOGRODZKI uit *Berlijn*, mij onlangs, (op zijne wetenschappelijke reis in deze stad vertoevende) gezegd, dat men in de voornaamste hospitalen aldaar, nu sedert ruim een half jaar, tegen de bedoelde ziekten, slechts ééne *antiphlogistische* methode aanwendt.

Bijzonder belangrijk is er niets voorgekomen, doch vermeen ik het volgende te moeten aanteekenen.

1. Bij den Fourier *van P.....* vormde er zich, onder vrij hevige pijnen, een *absces* in het *praeputium*, dat spoedig eenen aanmerklijken omvang verkreeg, doch geopend zijnde, in weinige dagen genas. In het *Pathologisch-Anatomisches Museum* van L. CERUTTI 2e *heft. pag.* 20. en *Taf.* IX *fig.* 1 en 2. vinden wij mede een geval van *absces* vorming tusschen de platen der voorhuid, door W. WADD (1) waargenomen, opgeteekend en afgebeeld,

(1) Uit deszelfs *Cases of diseased prepuce and scrotum. Illustrated with etchings, London* 1817.

in welk het bedoelde deel, tot eenen omvang, die het overige gedeelte der *penis* overtrof, was uitgezet. Het geval door mij waargenomen, was zoo aanmerklijk niet, doch is het te vermoeden, dat bij veronachtzaming, de etterverzamelingen in zulk een uitrekbaar deel, als het *praeputium* niet alleen eene aanmerklijke grootte kunnen bereiken, maar ook naar den grond der *penis* zakken, daar en in den aan vet- en celweefsel-rijken schaamheuvel, kanalen vormen. die eene zeer langdurige en moeijelijke behandeling kunnen vereischen, weshalve hier eene hangende houding der *penis* en het vroegtijdig openen van het *absces* aan te raden is.

2. Vele lijders, vooral zij, die, kort te voren, aan koortsen leden, verdragen de *Balsamus copaiva*, inwendig genomen, (hetgeen ik dikwerf waargenomen heb) niet wel; bij dezulke dan, heb ik dit middel, in navolging van anderen, door de *anus* ingespoten, en ook, hetwelk ik niet weet, dat nog beproefd is, volgens de *methode endermique*, aangewend, door welke laatste wijze, twee lijders, de Korporaal *Briender*, en de Flankeur *Honik*, in drie weken tijds genezen waren. De inspuitingen echter hebben geen bijzonder effect gehad.

3. Er blijft wel eens, na druipers, eene soms vrij hevige pijn bij de drukking en waterlozing, of alleen bij deze laatste verrigting over, tegen welke ik meermalen eene zalf, uit twee deelen *ung. hydrarg.* en één deel *extr. hycsc. nigr.* bestaande, met veel vrucht heb gebezigd.

§. 7. *Klierziekten* (*Scrophulosis.*)

Deze hardnekkige ziekte van het watervatenstelsel, komt in ons hospitaal onder de verschillendste vormen veelvuldig voor.

Van de *antiphlogistische methode*, hoe hoog door eenigen ook geprezen, heb ik zelf bij *sanguinische* voorwerpen, geen nut gezien, en schijnt het mij toe, dat, hoezeer de ziekte dan ook eene ontsteking van het wittevaatstelsel zij, de bloedontlastingen eerder na- dan voordeelig werken; zulks wordt duidelijker, wanneer men bedenkt, dat er reeds, wegens de drukking die de bloedvaatjes door de uitgezette watervaten ondergaan, een zeer beperkte bloeds-omloop, en bij gevolg eene gebrekkige voeding (stof-verandering) in de aangedane klier plaats heeft, aan welke omstandigheid men misschien niet ten onregte de hardnekkigheid dezer ziekte toeschrijft (1).

De door CRAWFORD, ALTHOF en HUFELAND (2) zoo ruimschoots aanbevolene *Murias barytae*, betoonde zich in twee belangrijke gevallen, bijzonder werkzaam, bij den Matroos *Hansen* en den Kanonnier der rijdende Artillerie *v. d. Poel* namelijk; beiden leden aan opzetting der watervaats-kno-

---

(1) Zie het artikel *Adenitis* in het *encyclopädisches Worterbuch der medicinischen Wissenschaften* 1 *dl. Berlin* 1828.

(2) *Practische Materia Medika enz. von* F. JAHN, 2 *B. pag.* 1068.

pen, met uitgebreide fistuleuse verzweringen aan den hals, en genazen; de laatstgenoemde stortte echter, na verloop van vier maanden, op nieuw in.

Bij slechts geringe aandoeningen, volgt de genezing meestal door de aanwending van oplossende pleisters met *cicuta*, ondersteund door eene voedende dieet (wanneer de spijsverterings-werktuigen ongeschonden zijn) en het verblijf in eene warme temperatuur.

---

§. 8. Waarneming.

Tongöntsteking (Glossitis.)

J. Cornelissen, Fuselier bij de 5e Afdeeling Nat. Infant. oud 31 jaren, van een bloedrijk-zenuwachtig temperament, met bruine haren en oogen, middelmatige gestalte, en fijne witte huid, meermalen aan borstontstekingen geleden hebbende, kreeg den 26 April 1828 te *Woerden* in garnizoen zijnde, zonder hiervoor bijzondere oorzaken te kunnen aangeven, eene tongöntsteking, met welke hij den 20sten dier zelfde maand in het Rijks-Hospitaal werd opgenomen. Hem bezoekende, had de officier van gezondheid der wacht, reeds 16 bloedzuigers aan den hals en 4 op de punt der tong gezet. Wij vonden hem in het bed zittende, met het aangezigt rood, opgezet, de oogen uitpuilend, glinsterend; de mond wijd geopend en geheel ge-

vuld met de zeer vergroote tong, die buiten de lippen uitstak en aan derzelver punt ongeveer drie dwarsche vingeren breedte had; onmogelijk was het mij om den pink in den mond te kunnen brengen, en den lijder om de tong in het geringste te bewegen, de randen en de punt van dit deel waren hoog rood, doch de gevoeligheid, zelfs bij de drukking, weinig vermeerderd; de smaak was flaauw strooachtig; de ademhaling moeijelijk hijgend, en kort; de pols bespoedigd, doch niet vol; de warmtegraad over het geheele ligchaam vermeerderd; geen eetlust; de dorst hevig; het slikken onmogelijk; de stoelgang niet geheel onderdrukt; de huid met zweet bedekt; de slaap geheel geweken, het spreken volstrekt belemmerd en de lijder uiterst benaauwd. — Dadelijk liet ik hem nog eene aderlating van 12 oncen doen en 10 bloedzuigers aan de onderste oppervlakte der buiten den mond hangende punt appliceren; de tong nu en dan met laauw *Dec. rad. althaeae* bevochtigen; zoo wel om den stoelgang te bevorderen, als om de hevige dorst van den lijder te stillen, deed ik hem verzachtende lavementen zetten, en eindelijk moest hij om een afleiding naar de onderste ledematen te maken, alle twee uren rijkelijk met mostaardzaad bedeelde voetbaden nemen; door dit alles slonk de tong min of meer en namen de toevallen in hevigheid af, keerden evenwel door de op nieuw toenemende zwelling des middags te 5 ure, met niet minder hevigheid terug; ik bragt nu een smalle regte

bestouri plat op de tong en maakte achtervolgens vier diepe insnijdingen, die zich van den wortel tot de punt uitstrekten, waar door zeer veel bloed, (ongeveer 7 oncen) ontlast werd, en de tong zigtbaar slonk, zoo zelfs, dat dezelve nog dien avond binnen den mond konde gebragt worden. Wij zagen nu dat de geheele tong met een dik wit beslag overtogen was, zoo wel op de bovenste als onderste oppervlakte, diepe indrukken der tanden, en dat de *venae raninae* niet bijzonder opgezet waren. Het spreekt van zelve dat alle toevallen der ademhaling, die alleen door de gezwollene tong werktuigelijk veroorzaakt waren, weken. Nu werd nog slechts de mond met laauw *Dec. rad. althaeœ* gespoeld, met het gevolg, dat reeds den derden dag de spraak en de beweging der tong genoegzaam geheel hersteld waren. — Deze lijder is eenige maanden later aan eene in *supuratio* overgegane *pleuritis*, overleden.

Aangemerkt verdient te worden, dat de zoo zeer ontstokene tong bij de drukking, niet pijnlijk was, hetgeen toch bij alle andere *acute* ontstekingen het geval is. De waarnemingen van *glossitis*, door mij nageslagen, maken hiervan geene melding.

§. 9. Waarneming.

Zeldzaam geval van ontwrichting van den Opperarm.

De heer *K*... 1e Lt. inspecteur der administratie bij het leger in de Oostindien, oud 36 jaren; van een *sanguinisch-nerveus*, door het verblijf in heete gewesten, echter gewijzigd temperament (1), mager, met zwarte haren en een fijn been en matig ontwikkeld spierstelsel voorzien, kreeg hier ter stede zich ophoudende, eene tusschenpoozende koorts, en, na den afloop van deze, eene hevige *Conjunctivitis* (*chemosis*) *amborum oculorum*, met welke men hem, den 21 Julij 1829, in ons hospitaal opnam. In het *stadium reconvalescentiae* dezer ziekte zijnde, werd ik des nachts bij hem geroepen, en vond ik eene voorwaartsche ontwrichting van het linker-opperarmbeen, die zeer gemakkelijk hersteld werd.

Naar de oorzaak dezer *luxatio* vernemende, verhaalde mij de heer *K*... dat hij zulks in den slaap, met het hoofd op dezen arm rustende, gekregen had, en dat het nu de derdemaal, na uit de Oost-indiën terug gekeerd te zijn, was, dat de arm zich onder dezelfde omstandigheden ontwrichtte. —

(1) Volgens F. A. C. Waitz, krijgen de meeste geacclimatiseerde Europeanen een meer *phlaegmatiesch* temperament. — Zie zijne onderrigting en voorschriften, om de gewone ziekten van Europeanen in heete gewesten te ontgaan enz. pag. 56. *Amsterdam* 1829.

Op mijne vraag, „ of hij onrustig geslapen of ge„ droomd had?" kreeg ik een ontkennend antwoord, hetwelk door den zieken-oppasser, die de wacht bij hem had, werd bevestigd. — Des anderen daags mij met Z. E. onderhoudende en nasporende, waar deze bijzondere slapheid van het gewricht dan toch wel aan toe te schrijven was, vernam ik dat onze lijder, even als eenige andere Europeanen in de Oost-indiën, de gewoonte had, zich nu en dan 'savonds, na een bad genomen te hebben, door zijne inlandsche huishoudster, de ledematen met welriekende olieën te laten insmeren en zacht bewegen, hetwelk, na verloop van eenigen tijd, zulk eene beweegbaarheid der gewrichten ten gevolge heeft, dat deze, bij de minste beweging, knappen; eene eigenschap, waarop de *Javaansche* schoonen zeer gesteld zijn.

Aanmerking.

Dat de ontwrichting eerder des nachts dan des daags ontstond, schijnt aan de algemeene verslapping, waarin het spierstelsel van het dierlijk leven zich, gedurende den slaap bevindt, te moeten worden toegeschreven. Als voorbeschikkende oorzaak zoude men hier de opgeligte houding van den arm, die dus met den hals eenen min of meer scherpen hoek vormde, zoo dat het *caput humeri* in de gewrichtsvlakte van het schouderblad, als tegen een hellend vlak rustte, kunnen aannemen; terwijl de gelegenheid oorzaak gevende in de drukking van het hoofd op den arm, misschien door eene toevallige zamen-

trekking van den *musculus sub scapularis* ondersteund, zal moeten gezocht worden? —

§. 10. Waarneming.

Erysipelas phlegmonodes der beide voorarms gewrichts-streken.

H. Ziek, oud 16 jaren, tamboer bij de 9e Afdeeling Nat. Infant. van een *sanguinisch-lymphatiek* temperament, met eene fijne niet zeer blanke huid, en, voor zijne jaren, wel ontwikkeld gestel, heeft, op weinige uitzonderingen na, steeds eene goede gezondheid genoten. Den 1en October 1829, in de heelkundige dienst van het Rijks-Hospitaal, met de bovengenoemde ziekte opgenomen, verhaalde hij ons, dat hij, eenige dagen te voren, planken had moeten dragen, waardoor hij zijne armen zeer vermoeid had, en ook dat hij, nog jong tamboer zijnde (sedert Augustus 1829) bij de, oefening op de trom, waar bij voornamelijk de bedoelde gewrichten, bewogen worden, deze zeer had moeten inspannen; het bleef mij dus twijfelachtig, aan welke dezer oorzaken ik de genoemde ziekte, die beide gewrichts-streken, met gelijke hevigheid aantastte, moest toeschrijven. — Niettegenstaande de meest werkdadige hier passende *anti-phlogistische methode* werd aangewend, ging de ontsteking aan beide armen in *supuratie* over, genas echter, ofschoon zeer nabij de gewrichten zelve bestaande, zonder stoornis en de beweging na te laten.

Aanmerking.

Ingeval militaire heelkundigen iets dergelijks bij tamboers, die zich aan geene bijzondere oorzaken hadden blootgesteld, waargenomen hebben, zoude men dan den bovengezegden toestand, in betrekking tot de ziekten aan bijzondere handwerken eigen, beschouwd, niet eene ziekte der tamboers kunnen noemen? — zoo niet, is het bedoelde gebrek dan niet als eigen aan sjouwers, die hunne vrachten op de armen dragen, aan te nemen? — PATISSIER (1) maakt hier van geen gewag.

---

§. 11. Waarneming.

Chronische vloeijing uit de Ooren

(*Otorrhoea chronica.*)

Ik heb gezegd, dat het *Chloruretum calcis*, mij bij de behandeling der zweren weinig dienst bewezen heeft; doch dat dit middel mij, in andere omstandigheden, deszelfs roem overwaardig bleek te zijn. De beide volgende gevallen kunnen het laatste gezegde staven.

---

(1) *Traité des maladies des Artisans et de celles qui resultent de diverses professions, d'après Ramazzini, Paris* 1822.

1ste Geval.

J. Rollin, Fuselier bij het Regiment Zwitsers N°. 32, oud 21 jaren, van een lymphatiek-bloedrijk temperament, leed sedert ruim twee jaren, aan eenen etterachtigen slijmvloed uit het regter oor; behalve eene geringe zwelling met roodheid, was er in den geheelen gehoorweg en op het trommelvlies niets *abnormaals* waar te nemen, en het gehoor was, zoo min als eenige andere *functie* gestoord. Na vele middelen vruchteloos beproefd te hebben, liet ik eindelijk inspuitingen, uit eene oplossing van de bedoelde zelfstandigheid bestaande, doen, waar na reeds den anderen dag de uitvloed zeer verminderd was, die, na verloop van ruim 14 dagen, geheel ophield.

2de Geval.

G. Vannel, Flankeur bij de 5e Afdeeling Nationale Infanterie, van een lymphatiek-bloedrijk temperament, kwam op den 16 Maart 1829, in het hospitaal met eene *Otorrhoea chronica*, waarmede hij sedert 16 jaren behebt was; daar deze lijder geene tegenaanwijzingen, voor het gebruik der *Chloruretum calc.* aanbood, overigens zeer gezond was, en dus de oorenvloed met geene andere ziekten in verband scheen te staan, besloot ik ook hier dit middel te beproeven. In het bewust zijn, dat de bedoelde zelfstandigheid in staat is ziekelijke afscheidingen spoedig te onderdrukken, waardoor, vooral in gevallen, die zoo lang bestaan hebben, als het onderhavige, verplaatsingen naar andere, soms zeer

edele werktuigen zouden kunnen volgen, applicceerde ik eerst eene spaanschevliegen-pleister in den nek, en toen deze behoorlijk etterde, liet ik eene zeer verdunde oplossing der *chlor. calc.* inspuiten, en, daar de uitvloed hierdoor dadelijk afnam, maakte ik de oplossing sterker, waarna de vloeijing, zonder het minst onaangenaam gevolg voor den lijder, in weinige dagen geheel ophield.

---

§. 12. Waarneming.

Aderlijk miltgelijkend gezwel.

Tumor splenoideus venosus (Heusinger) (1)

J. Zuilevoet, Korporaal bij de 10e Afdeeling Nationale Infanterie, oud 25 jaren, van een bloedrijk-lymphatiek temperament, droeg, even als zijn broeder, eene, ééne handpalm groot, moedervlek, aan de boven binnenzijde van het linkerbeen, welke

---

(1) Dit gebrek wordt door onderscheidene wond-artsen verschillende namen gegeven, dus noemt het Dupuytren *Tissu erectile*; v. Graefe *Tela-angiectasia*; de meeste Engelschen *Aneurisma per anastomosin*; Boyer *Fungus haematoides* (wel te onderscheiden van de gelijknamige *Fungus* door Wardrop beschreven, die eigenlijk de *Encephaloide* van Laennec en de *Sarcoma medullaris* van Abernethy is). Daar het uitwendig voorkomen enz. van dit gebrek zeer veel overeenkomst met de milt heeft, komt mij de naam, door Heusinger gegeven, als de doelmatigste voor. Zie zijn *System der Histologie* 1 *th. Histographie p.* 90.

hem, tot in zijn 23ste jaar, hoegenaamd geene zorgen baarde, toen evenwel begon het een weinig te zwellen; doch kon hij, door eene matige drukking en de aanwending van koud water, hetzelve beteugelen. Een heelkundige! had de onvoorzigtigheid, het zich, boven de oppervlakte der huid bevindend, gedeelte van dit *kruidje roer mij niet*, met de *bistouri* weg te nemen, waarna het gebrek in weinig tijds aanmerklijk in omvang toenam, zoo dat men verpligt was, hem den 1en Februarij 1828, naar ons hospitaal te zenden. Wij vonden dan nu op de gezegde plaats, een donker blaauw roodachtig, niet kloppend gezwel, dat op eenen breeden grond zat, en alle hoedanigheden eener aanmerkelijk vergroote en min of meer verweekte milt vertoonde; de krachten van den lijder waren reeds zeer afgenomen en zijne spijsverteeringswerktuigen aangedaan, hetwelk met eene zich des avonds verheffende koorts, die, met een sterk afmattend zweet (*sudor colliquativus*) eindigde, gepaard ging. Ik bood hem dadelijk aan, het gezwel weg te nemen, doch hier niet toe willende overgaan, brak het weldra op twee plaatsen open, uit welke echter geene *fungositeiten* zich verhieven, doch eene aanmerkelijke hoeveelheid dunne stinkende etter ontlast werd. De toestand van *Zuilevoet* werd nu van uur tot uur bedenklijker; de koorts maakte genoegzaam geene remissiën meer; hij *dilireerde* des nachts enz. voor zijn leven beducht zijnde, drong ik ernstig op de operatie aan, hem dezelve als het eenige redmiddel

voorstellende; hij nu hier toe besloten hebbende, deed ik dezelve den 25 Februarij 1828. Van deze eenvoudige kunstbewerking zal ik alleen zeggen, dat ik boven en onder het gezwel eene sterksluitende mutsenband om het been aanlegde, ten einde eenen bloedvliet uit de haarvaten, welke ik mij zeer uitgezet voorstelde, zoo veel mogelijk tegen te gaan.

Nog moet ik doen opmerken, dat het gebrek alleen de huid innam, zoo dat het omringende celweefsel en het onderliggende peesvlies geene sporen hoegenaamd van eenige ontaarding droegen, en dat de vaten geenszins uitgezet waren, zoo dat ik niet één van dezelve heb behoeven te onderbinden.

Van stonde af beterde nu de lijder, die zelf den tweeden dag genoegzaam koortsvrij was.

De vleeschgroeijing was voortreffelijk, doch de cicatrisering der wonde ging zeer langzaam, zoo dat hij eerst den 21 Augustus van hetzelfde jaar het hospitaal konde verlaten.

De ontleding van het gezwel, dat dadelijk zamenviel, en ten minste twee derde in omvang afnam, leverde niets bijzonders op.

Het eenige wat hier verdient aangemerkt te worden, is, naar het mij voorkomt, de invloed, dien het gezwel, (van hetwelk men toch aanneemt dat het slechts in eene nieuwe vaatvorming bestaat, en dat alleen, op eene kleine oppervlakte der huid, van de onderste ledematen gezeteld was), — op het overige organisme uitoefende, daar toch zeker de koorts, die vóór de operatie hoe langer hoe heviger

werd, en na dezelve, als door een tooverslag ophield, van dit gebrek af hing. — Het komt mij onwaarschijnlijk voor, dat de koorts hier het gevolg eener *sympatische* aandoening was, — zoude dezelve niet eerder door in het gezwel geäbsorbeerde zelfstandigheden veroorzaakt zijn? —

---

§. 13. Waarneming.

Waterzucht (Hydrops anasarca c. ascitide) chronische diarrhaea, uitgebreide verzwering op de billen.

L. Maarten, Matroos der 1e Klasse, geboren te *Ritterhausen* in het Koningrijk *Hanover*, oud 48 jaren, van een bloedrijk *lymphatiesch* temperament, zich kenmerkende door ligtbruine oogen, blonde dunne haren, blanke, zachte, weinig behaarde huid, die de aderen blaauwachtig door laat schijnen, overigens groot van gestalte, welgemaakt, robust, ruim van borst en met eene opgeruimde gemoedsgesteldheid begaafd; stamt af van een gezond geslacht en heeft de gewone huidziekten der jeugd gelukkig doorgestaan, bleef op eenige geringe *syphilitische* ongesteldheden na, zeer welvarende, tot in het jaar 1817, wanneer hij door eene *rheumatismus acutus muscularis*, werd aangedaan, die echter spoedig genas, en waarna hij op nieuw onder de verschillendste luchtstreken, eene onge-

stoorde gezondheid genoot. In de maand October 1827, uit het fokkewand op een stuk geschut vallende, kneusde hij zich sterk aan het bovendeel der linkerbil en in de bovenbuiksstreek, (hetgeen echter weinig invloed op de lever had,) op beide plaatsen vormde er zich een ettergezwel, dat op de linkerbil zeer uitgebreid werd, zoo dat men genoodzaakt was hem naar het hospitaal te *Riau* (eene zee-vesting in onze oostindische bezittingen) te zenden; hier nu werden beide *abscessen* geopend en vormden er zich in derzelver plaats twee groote zweren. — Na eenigen tijd in dit hospitaal (waarin hij in het geheel zestien maanden heeft doorgebragt) gelegen te hebben, werd hij nog door eene *diarrhae* zonder koorts, aangetast.

Onder de vele geneesmiddelen, die hem hier door europesche geneesheeren werden toegediend, verdient, (behalve eene *slangen-soep*) de *hagedis* (1), die men hem, van kop, huid en ingewanden ontdaan, gedurende eenige maanden, des morgens nog nuchteren zijnde, raauw liet gebrui-

---

(1) Waarschijnlijk de *Lacerta viridis*, welk amphibie, hoewel thans niet meer in gebruik, in oude tijden algemeen aangewend werd; zie de *Natuurlijke historië* of uitvoerige beschrijvingen der dieren, planten en mineralen, volgens het samenstel van den heer LINNAEUS, met naauwkeurige afbeeldingen, te *Amsterdam* bij *F. Houttuijn*, 1774 1[e] dl.

In de *practische waarnemingen* over eenige *Javaansche* geneesmiddelen van T. A. C. WAITZ, vinden wij echter noch de *hagedis*, noch de *slang* als geneesmiddel opgenomen.

ken, genoemd te worden, dan noch het een, noch het ander verbeterde zijnen toestand, zoo dat men hem eindelijk naar het hospitaal te *Weltevreden* zond, waar de zweer in de bovenbuiksstreek geheel, en die op de bil gedeeltelijk genas; dan, behalve de *diarrhae*, die steeds aanhield, verviel *Maarten* in eene waterzucht, en werd hij nu voor de dienst ongeschikt geoordeeld en naar *Nederland* terug gezonden, waar hij den 10 Augustus, korten tijd na zijne aankomst, in het Rijks hospitaal werd opgenomen. — Wij vonden hem lijdende, aan de in het hoofd dezes opstels aangegevene ziekten, bij welke zich nog eene koorts gevoegd had.

De toestand des lijders was als volgt:

De kleur van het aangezigt bleek vaal, zoo als men die bij lijders, die aan moeras-koortsen, en vooral aan *chronische* darmontsteking lijden, waarneemt; het geheele ligchaam waterzuchtig gezwollen; de buik zeer gespannen, doch nergens bij de drukking bijzonder gevoelig; de warmtegraad alleen, gedurende de koortsverheffing over het geheele ligchaam verhoogd, voor den lijder evenwel niet bijzonder lastig; de tong weinig beslagen, niet rood, breed, plat en vochtig, de smaak strooachtig; de maag scheen gezond, ten minste had de lijder goeden eetlust, weinig dorst en gevoelde hij, na het genot van spijzen, geene bezwaren; de dikke darmen leden bijzonder, daar *Maarten*, in de 24 uren, zoo wel des nachts als des daags, 4, 5, à 6 dunne

grijze, slijmachtige stoelgangen had, die echter, noch met buikpijnen, noch met *tenesmi* gepaard gingen; de pols matig vol en een weinig bespoedigd, telde s'avonds eenige slagen (5 à 10) meer dan des morgens; de ademhaling, alleen door de vulling der buikholte, (waardoor het middelrif verhinderd werdt in dezelve te kunnen dalen) moeijelijk; de huiduitwaseming en urin-secretie onderdrukt, de laatstgenoemde zelfstandigheid bleek en min of meer troebel, zonder echter een bezinksel te vormen; de slaap nu eens rustig, dan weder gestoord; de spierkrachten afgenomen; de zintuigen ongeschonden en de lijder overigens zeer opgeruimd.

Wat onze *prognosis* aanbelangt, deze konde bij zulk eene langdurende en zamengestelde ziekte niet gunstig zijn, en wel vooral, om dat wij zweren in het spijskanaal, (die ik herhaalde malen bij lijders, in gelijksoortige toestanden uit de Oostindiën gekomen, of hier te lande ziek geworden, aldaar gevonden heb), vermoedden; daar evenwel, blijkens de likteekens, die ik niet zelden op de slijmvliezen der darmbuis heb aangetroffen, die zweren, onder gunstige omstandigheden, genezen kunnen, daar ook de maag en lever ongeschonden schenen en de krachten tamelijk waren, voedde ik nog eenige hoop. Ofschoon de waterzucht den toestand van onzen lijder verergerde, boezemde mij deze zoo vele vrees niet in, dat zij mijne *prognosis* bijzonder ten nadeele zoude hebben kunnen

wijzigen, — immers zag ik dezelve zonder bijzondere stoornis, (leverziekten of *chronische* buikvliesontsteking) bestaande, meermalen genezen.

De eerste indicatie, aan welke hier voldaan moest worden, was de verbetering van den toestand der dikke darmen (*chronische* ontsteking of verzwering), dien ten gevolge werd den lijder, eene oplossing van *arabische gom* en *pulv. rad. saleb* met *syr. pap. alb.* voorgeschreven, en nu en dan kleine lavementen *ex amylo. c. L. L. Sydenh.* gezet (1); hem verders tot drank *dec. alb. Sydenh. dec. oryzae* enz. toegediend, en eene zachtvoedende diëet toegestaan. Onder deze behandeling verminderde, wel is waar, de *diarrhae*, doch nam de waterzucht toe; de lijder bad mij nu dringend hem iets ter afdrijving van het water te geven. Ter bereiking van dit doel, diende ik hem de *nitras potass. dep.* in veel vocht verdund toe, met een half *dragma* beginnende, klom ik, daar dit middel den lijder zeer goed bekwam, de *diarrhae* niet verergde, en hij reeds den tweeden dag meer *urin* loosde, dagelijks op, zoo dat hij, na verloop van ruim eene maand, één once van dit middenzout, in de 24 uren gebruikte, en wel met

---

(1) Ik heb dikwijls ondervonden dat de *L. L. Sydenhami*, in eene zekere *dosis* tot een half *dr. bijv* in de darmbuis gespoten, te veel prikkelt, en dus den stoelgang vermeerdert, waarom ik dan nu ook slechts 10 à 12 droppels van dit middel bij een *vehiculum* van 3 à 4 oncen voeg.

het buitengewone gevolg, dat de lijder, na een verblijf van zes weken in ons hospitaal, onder deze zoo eenvoudige behandeling, en van zijne *diarrhae* (tegen welke ik slechts de genoemde lavementen aanwendde) en van de waterzucht hersteld was, waar toe zeker de climaatsverandering enz. het hare heeft bijgedragen.

De lijder bevindt zich, wegens de genoemde zweer, die ik slechts langzaam laat genezen, nog in het hospitaal; heeft hoegenaamd geen teekenen van wederinstorting vertoond en neemt dagelijks in krachten toe.

---

§. 14. Waarneming.

Ontlasting van met de opperhuid overeenkomende vliezen per anum.

De Heer Lt. *B.....* oud 34 jaren, van een *lymphatiek-sanguiniesch* temperament en robust van gestel, had, op eenige geringe *syphilitische* aandoeningen na, steeds eene ongestoorde gezondheid genoten, toen hij voor ruim twee en een half jaar zich, wegens een weinig beduidend zweertje in den neus, onder geneeskundige behandeling begaf. Dit gebrek, als van venerische oorsprong beschouwende, diende men hem kwik toe; niet beterende en door andere toevallige omstandigheden genoodzaakt, vervoegde hij zich van den eenen tot den anderen geneesheer. Het gezegde middel werd telke

ke reize van nieuws aan beproefd, met dat gevolg, dat hij, na het eindigen van iedere kuur, erger was; eindelijk gebruikte hij de natuurlijke zwavelbaden en onderwierp zich tevens aan de smeer- en honger-kuur, volgens RUST en LOEVRIER; dan ook dit vermogt weinig, weshalve hij naar zijn garnizoen terug keerde, en verzocht om in ons hospitaal te mogen worden opgenomen, alwaar hij den 22 Januarij 1829, in eenen allerbeklagenswaardigsten, door kwik *gesupersatureerden* toestand, aan kwam. Wij namen het volgende bij hem waar: — Het aangezigt is buiteugewoon opgezet, en onder het regterooglid, wegens aandoening der onderleggende beenderen, rood, ontstoken; de neus geheel ingevallen en het linkerneusgat genoegzaam toegegroeid; de *ossa nasi*, het *septum nasi*, het *os vomer*, de *ossa spongiosa inferioria* geheel vernietigd. Door eene ronde, eene halve cents grootte, opening, in het middendeel van het harde verhemelte aanwezig, oefent de mond met de neusholte gemeenschap; de opperkaaks-beenderen in eene aanmerklijke uitgebreidheid door *caries* aangedaan; de tanden staan allen los in hunne kassen, en zijn met een dik wit beslag overdekt, zoo als men zulks bij lijders, die veel kwik gebruikt hebben, veelal waarneemt; het tandvleesch zeer gezwollen en pijnlijk, zoo dat de lijder niet dan zeer dun voedsel kan gebruiken; de speeksel-klieren zeer opgezet en hare afscheiding zoo zeer vermeerderd, dat de heer *B*.... dagelijks ruim 14 oncen van dit vocht door

den mond ontlast; de tong mede zeer opgezet met een dik wit beslag overdekt, en hier en daar met kleine kwik-zweertjes bezet; de buik gezwollen, gespannen, hard en bij de drukking eenigzins gevoelig; de stoelgang zeer vertraagd, en de ontlaste stoffen zeer vast; de urin-ontlasting, wegens vernaauwingen in den pisweg, moeijelijk; de pols matig, vol en vooral des avonds bespoedigd; de ademhaling niet merkbaar veranderd, de huiduitwaseming 's morgens vermeerderd; hij slaapt weinig; zijne spraak is hoogst onduidelijk, de gang waggelend, en zijne spierkrachten zeer afgenomen; hij klaagt verder over ondragelijke pijnen in den rug en het achterhoofd; over *peuriodieke* benaauwdheden in den buik, die echter aan geenen bepaalden *typus* verbonden zijn; over lastige *borborygmi* en misselijkheid, en eindelijk verspreidt hij zulk eenen stank van zich (zoo als men dien uit den mond van lijders, die eene zekere hoeveelheid kwik gebruikt hebben, waarneemt) dat niemand in zijne kamer kan vertoeven, en ik genoodzaakt was zijn verblijf gestadig met *chloruretum calcis* te doen besprenkelen.

In den beginne beproefde ik eenige geneesmiddelen en vooral het *acid. nitr.* dan, geene beterschap verkrijgende, en vermits hier een *chronisch-geirriteerde* toestand van het slijmvlies der dunne darmen niet te miskennen was, bepaalde ik mij hoofdzakelijk tot de emollieerende methode, waarbij ik hem dagelijks twee lavementen, die bij den aan-

vang, wilde ik eenig effect van dezelve zien, zeer prikkelend moesten zijn, liet zetten.

Eenigen tijd deze behandeling voortgezet hebbende, werd de heer *B.....* zonder dat er bijzondere *critische* verschijnselen waargenomen waren in het oog loopend beter, het aangezigt slonk, alle teekenen van ontsteking in hetzelve verdwenen; de *caries* stond; de verstorvene beenstukken ontlastten zich; de *salivatie* hield op; de tanden bevestigden zich op nieuw; de pijnen in het achterhoofd enz. weken, zoo dat hij nu op de *stricturen* in de *urethra* na, aan welke ik nog niets heb kunnen doen, niettegenstaande het ongunstige saizoen, in zoo verre hersteld is, als ik Z. E. voor genezing vatbaar beschouw.

Dit vooraf hebbende laten gaan, op dat men alles zoo veel mogelijk in verband zoude kunnen beschouwen. zullen wij ons nu tot ons hoofddoel dezer mededeeling bepalen.

Weinige dagen dan na de aanwending der prikkelende lavementen (*inf. fol. senn. c. addit.*) ontlaste onze lijder sterk zamenhangend koordvormig slijm, dat, oppervlakkig beschouwd, het voorkomen van wormen had, en wel eens met bloedstreepjes en drekstoffen vermengd was — (deze ontlastingen bragten altijd eene bijzondere verligting aan) — eenige dagen later vond men in het steekbekken kleine rolletjes, die het voorkomen van dun opgerold postpapier hadden, zich gemakkelijk lieten ontrollen, en, nog versch zijnde, alleen

door de vochtigheid van de gedroogde verschilden, langzamerhand nam de ontlasting van slijm af, en die der vliezen hield in zes weken geheel op; ofschoon nog altijd vertraagd, volgde de stoelgang nu veelmalen zonder lavementen.

Deze vliezen hebben geen bijzonderen vorm en bezitten, goed gereinigd en gedroogd, de volgende eigenschappen. Zij hebben eene licht geel witachtige kleur; zijn meest gelijkmatig zeer dun; half doorschijnend; aan derzelver beide oppervlakten glad; hier en daar ziet men, op beide oppervlakten, kleine, ronde, donker bruine, niet verhevene vlakjes; op het aanvoelen zijn zij zacht, lederachtig droog; niet uitrekbaar; scheuren ongelijk, niet bij den draad zoo als men zegt; in koud en warm water drijven zij, en rollen min of meer op; aan hette blootgesteld, verhoornen zij en verbranden eindelijk, een dierlijken reuk met dien van verbrandwordende *epidermis* overeenkomende, verspreidende; in *alcohol* ondergaan zij geene verandering; in *acidum. aceticum. concentr.*, zwellen zij en worden taaijer en weeker op het aanvoelen. — Onder het mikroskoop beschouwd, ziet men, noch vezelen, noch vaten, doch schijnen zij, even als schildpad, uit kleine donkere, onregelmatige stukjes, die, door lichtere streepjes van elkander gescheiden zijn, te bestaan. — Het heeft mij aan de gelegenheid ontbroken, om dezelve scheikundig te laten onderzoeken.

Aanmerkingen.

Ik weet dat de ontlasting van vliesvormige weefsels, *per anum*, niets nieuws is. De meeste schrijvers (ten minste alle die ik heb kunnen naslaan) geven geene beschrijving van dezelve. doch nemen aan, dat het schijnvliezen (*pseudo-menbranae*) zijn, met die, welke in de *croup* wordende uitgeworpen, overeenkomen, en, zeggen, dat men dezelve, doch ten onregte, voor *epidermis* heeft aangezien. Ofschoon ten volle overtuigd, dat zich op het slijmvlies der darmbuis, even goed als op dat der luchtwegen schijnvliezen kunnen vormen, geloof ik even zeer dat het door onzen lijder ontlaste product, *epidermis* was, en kwam het zulks ook aan de Hr. Dr. ALEXANDER en SEBASTIAN, voor. Men zal hier misschien op aanmerken, dat het slijmvlies der darmbuis door geene opperhuid bedekt wordt, en er dus ook geen kan afscheiden; deze conclusie is alleszins waar, wat den *physiologischen* toestand aanbelangt; dan, kan er in eenen *pathologischen* toestand zulk een vlies niet gevormd worden? ik geloof ja: zien wij niet, dat, wanneer een slijmvlies eenige tijd aan den prikkelenden invloed des dampkrings is blootgesteld, het alle eigenschappen der uitwendige huid aanneemt?... Is het nu niet evenzeer mogelijk, dat er zich, onder inwerking van andere prikkels, eene opperhuid op den inwendigen rok der darmbuis vormt; en deze, wanneer de gezondheid zich herstelt of onder andere omstandigheden. wordt afgestooten?.... Tot staving van onze meening, kan

men het gezag van den beroemden BLUMENBACH aanvoeren, die de *excreta*, door C. PH. MICHAELIS in het 2e st. van het *Journal* van HUFFELAND, jaargang 1812 beschreven, voor *epidermis* hield.

Alhoewel het hier door mij opgeteekende niets nieuws bevat, en voor het tegenwoordige als voor de practijk, van weinig aanbelang kan beschouwd worden, meen ik evenwel dat deze mededeeling niet geheel doelloos is, daar in ons vak, ook het geringste, als toch eenige waarde bezittende, kan worden aangemerkt.

---

§. 15. Waarneming.

Verlamming (Paralysis.)

A. van den Hartog, gepensioneerd Sergeant van het 4e Battaillon Art. Nation. Militie, oud 40 jaren, van een bloedrijk temperament, middelmatige gestalte en tenger, doch gezond ligchaamsgestel, nimmer overgegeven geweest aan het bovenmatig gebruik van sterken drank, noch zich te buiten gegaan hebbende in het genot der liefde, in zijne jeugd de gewone uitslagsziekten van dezen leeftijd doorgestaan hebbende, bleef gezond tot in het jaar 1827, wanneer hij in een met kruid geladen schip werkzaam zijnde, plotseling bewusteloos nederstortte. Na eenige uren tot zich zelven terug gekomen zijnde,

was het hem onmogelijk de onderste ledematen te bewegen en was zijne spraak zoo zeer gestoord, dat hij slechts eenige onverstaanbare woorden konde stamelen; de verstands-vermogens; alle organische verrigtingen, en de bewegingen der bovenste ledematen bleven genoegzaam ongeschonden, en heeft de lijder nimmer over eenige hoofdpijn geklaagd, (al deze bijzonderheden zijn mij door zijne vrouw medegedeeld.) Na ruim twee jaren in zijn garnizoen behandeld te zijn geweest, werd hij gepensioneerd, en vestigde hij zich alhier. Daar zijn toestand steeds erger werd en het zijne vrouw moeijelijk viel hem behoorlijk te verzorgen, nam men hem den 12en Junij 1829 in het Rijkshospitaal op.

De volgende verschijnselen werden door mij waargenomen: Hij ligt bestendig op den rug; de onderste ledematen zijn geheel verlamd, sterk tegen den buik opgetrokken, en bij de door mij aangewende poging, om dezelve uit te strekken, geeft de lijder teekenen van hevige pijn; verder zijn zij vermagerd, en is de gevoeligheid der huid dezer deelen zeer verminderd; de bovenste ledematen beven bij het doen van bewegingen, en kan hij met de hand slechts geringe kracht uitoefenen. Het voorkomen van den lijder is kalm en zeer natuurlijk; de warmtegraad is over het geheele ligchaam matig; de voedings-verrigtingen schijnen ongestoord, doch laat de lijder *urin* (welk vocht eenen zeer sterken eigenaardigen reuk heeft) en *faeces* onwillekeurig afloopen; na het gebruik van brood, ziet men krummels

op de lippen liggen (teeken van verlamming der tong?). Den mond kan hij openen, de tong evenwel slechts met veel moeite een weinig naar voren brengen; dit deel is overigens zeer flets en bleek; het slikken gaat tamelijk wel; de ademhaling is natuurlijk; de pols langzaam, overigens van den natuurlijken toestand niet afwijkend. Bij de geringste drukking ontstond er zoo veel om het bekken, als aan de onderste en bovenste ledematen, zelfs in de handpalmen versterving, die door eene, slechts geringe, ontsteking werd voorafgegaan en den lijder geene pijn veroorzaakte. De verstandshoedanigheden schijnen ongeschonden; de spraak uiterst moeijelijk, stamelend en genoegzaam geheel onverstaanbaar.

In dezen toestand bleef hij tot op den 25 Julij, wanneer wij hem des avonds in eene koorts vonden, die alle hoedanigheden eener *febris hectica* had, die des lijders krachten zeer uitputte, en hem den 17 Augustus deed bezwijken.

Lykopening 24 uren na den dood.

Het lijk weinig veranderd; de ingewanden der borst en buikholte leverden niets bijzonders op.

In de schedelholte vond ik:

1. Aan de binnenste oppervlakte van het harde hersenvlies, boven den regter oogkuil, een langwerpig, onregelmatig, plat, getand beenstuk, dat uit twee platen schijnt te bestaan, ruim een duim lengte heeft, en de met hetzelve overeenstemmende plaats der hersenen eenigzins drukt.

2. Het spinnewebsvlies overal verdikt en ondoorschijnend.

3. De *corpora pyramidalia* zeer verhard, en

4. In de *arachnoidea medullae spinalis* eene aanmerklijke hoeveelheid weivocht uitgestort.

Daar het waarschijnlijk is, dat de verlamming het gevolg eener *apoplexie* was, moet ik nog doen opmerken, dat ik echter nergens sporen van bestaan hebbende bloeduitstortingen in de hersenen heb kunnen vinden.

Aanmerkingen.

1. Volgens J. Bouillaud (1) staan de spraakwerktuigen onder den invloed van de voorste kwabben der groote hersenen (*cerebrum*), anderen, en wel Pinel de zoon (2) hebben deze meening tegengesproken. Het beenstuk door mij in de *duramater* gevonden, waardoor de vóórhersenen gedrukt, en bij gevolg in hare *functien* gestoord werden, schijnt, in zoo verre eene waarneming in staat is zulks te doen, het gevoelen van Bouillaud te bevestigen, daar ik geene andere oorzaak heb kunnen vinden, die men, als in verband staande met de belemmering der spraak, konde beschouwen.

2. De verlamming der onderste ledematen, schijnt mij toe aan de verharding der *pyramiden* (ofschoon

---

(1) *Traité clinique et physiologique de l'encephalite etc. pag.* 160.

(2) *Journal de physiologie experiment. et pathologique par F. Magendie tom.* 6 *pag.* 19 *etc.*

Magendie aan deze ligchamen allen invloed op de beweging ontzegd (1),) te moeten worden toegeschreven; ten minste kon ik het uitgestorte weivocht, hetwelk ik herhaalde malen in eene nog grootere hoeveelheid, zonder verlammingen, heb aangetroffen, niet als de oorzaak hiervan aanzien: ook is Ollivier (2) van gevoelen, dat wei-uitstortingen slechts zeldzaam verlammingen te weeg brengen, ja hij zegt zelfs, dat er geene teekenen bestaan, die zulke uitstortingen aanduiden.

3. Verdient het niet eenige opmerking, dat, ofschoon de *arachnoidea* verdikt en ondoorschijnend was, — welke veranderingen, men dan toch vrij algemeen aanneemt, dat gevolgen eener ontsteking zijn; de lijder nooit over hoofdpijn heeft geklaagd, niet gedilireerd heeft, en zonder stoornissen in de verstandsvermogens is overleden?

---

(1) *Précis élémentaire de Physiologie*, 2 *edit. tom.* I. *pag.* 346.

(2) *Uber das Rückenmark und seine krankheiten, mit Zusätzen vermehrt von* Radius, *pag.* 262.

§. 16. Waarneming.

Sarcocele van den regter bal, extirpatio deszelven.

J. H. Beerends, Kanonnier der 1ste Klasse bij het Korps rijdende Artillerie, in garnizoen te *s'Bosch*, oud 33 jaren, van een zenuwachtig-bloedrijk temperament, lange gestalte, middelmatigen ligchaamsomvang, met bruine haren en oogen, ruime borst, en, even als zijne naaste bloedverwanten van erfelijken of verkregen aanleg tot bijzondere ziekte, bevrijd, heeft de gewone huidziekte der jeugd (natuurlijke pokken, mazelen en roodvonk) gelukkig doorgestaan; trad reeds in zijne tiende jaar in dienst; heeft alle veldtogten, die sedert dien tijd hebben plaats gehad, mede gemaakt, en is steeds, op eenige niet belangrijke wonden en eene *urethritis* na, welvarende geweest tot in de maand Mei van het jaar 1829, wanneer hij door eene *rheumatismus acutus* werd aangedaan; hiervan nog niet geheel hersteld, op krukken rond springende, wilde hij op eene bank gaan zitten, — bij deze poging schoot eene zijner krukken uit, en viel hij op den regter bal, hetwelk hem toen slechts geringe pijnen in dat deel veroorzaakte, spoedig nam evenwel de bal in omvang toe en vermeerderde de pijn.

Eerst vier dagen na dit voorval, gaf hij er kennis van. Men legde toen eene pap, uit lijnmeel

bestaande, om den bal; later appliceerde men van tijd tot tijd eenige bloedzuigers, en deed men inwrijvingen met het *ung. merc.* dan te vergeefs, — het *rheumatismus* beterde langzamerhand, doch de toestand van den bal bleef dezelfde, weshalve men *Beerends* in de maand September naar het Rijkshospitaal opzond.

Alhier aangekomen, was de algemeene toestand van den lijder zeer voldoende daar alle verrigtingen ongestoord waren, en er zelfs geene sporen van het *rheumatismus* meer bestonden. Het plaatselijk gebrek leverde de volgende bijzonderheden op: — de regterhelft van het *scrotum* is ruim viermalen grooter dan gewoonlijk; heeft eene ovale vorm; is gelijkmatig vrij vast, veerkrachtig, glad, niet wankleurig, ondoorschijnend, zwaar; — de warmtegraad is, naar het gevoel der onderzoekende hand, slechts weinig verhoogd; de huid is nergens met den zeer vergrooten bal vastgegroeid; de zaadstreng is een weinig gezwollen, doch niet knobbelachtig of verhard; alleen, wanneer men den bal sterk drukt, gevoelt de lijder pijn, en klaagt hij slechts over eene lastige zwaarte, die zich tot in de lendenen uitstrekt, wanneer het *scrotum* hangt en niet door een *suspensorium* ondersteund wordt.

Daar hier niet duidelijk een *scirrheuse* toestand bestond, en ik meermalen ballen, die een gelijksoortig uitwendig voorkomen hadden, heb opgelost, besloot ik ook hier zulks te beproeven; dan, daar mijne handelwijze geene beterschap aanbragt,

en de lijder nu en dan stekende pijnen in den bal begon te ontwaren, nam ik denzelven, op den 7 November, volgens de gewone wijze, met onderbinding der geheele zaadstreng weg, en beproefde ik, om de wonde *per primam intentionem*, te genezen. De lijder, die deze operatie met veel moed doorgestaan had, gevoelde zich zeer wel, en sliep den eerstvolgenden nacht reeds zes uren; — alles ging naar wensch tot den 10 November, wanneer hij over eene hevige pijn in den linker bal klaagde, die dan ook, bij nader onderzoek, zeer gezwollen bleek te zijn, zonder dat zulks aan uitwendige oorzaken konde worden toegeschreven. Door de aanwending van eenige plaatselijke bloedöntlastingen, gelukte het mij deze ontsteking, die den lijder zeer verontruste, geheel te resolveren, en nam *Beerends* toen zoo zeer in beterschap toe, dat den 14 December de wonde genoegzaam gesloten was, (door de ontsteking van den linker bal werd ik genoodzaakt de hechtpleisters weg te laten en genas dus de wonde *per supurationem*) en vleide hij zich binnen eenige dagen het hospitaal te zullen verlaten; — dan, des anderen daags reeds klaagde hij over buikpijnen en had dien dag eenige dunne *sedes;* de eetlust bleef hier bij zeer goed; de maag was bij de drukking niet gevoelig en ofschoon er geene koorts hoe genaamd waar te nemen was, werd de tong rood, droog, puntig en met een dun, doorschijnend, vastzittend, geelachtig beslag bedekt. Deze toestand zich nu eens verheffende, dan weder afnemende,

bleef bestaan, en er voegde zich, den 19 December, eene *hydrops anasarca c. ascitide* bij, ook nu nog bleef de lijder zonder koorts, en de eetlust zeer goed. De zwelling der buik nam zoo zeer toe, dat ik reeds voornemens was de *punctio abdominis* te doen, toen twee likteekentjes aan het regter onderste lid zich openden en aan eene aanmerklijke hoeveelheid *serum* uitgang verleenden.

Den 28 December openbaarde er zich, voor het eerst, eene hevige koorts, ging de eetlust verloren, nam de dorst zeer toe, en klaagde hij den anderen dag over ondragelijke pijnen in het regter gedeelte van den hals, regter schouder en in de heup der zelfde zijde, welke pijnen echter in een paar dagen verdwenen.

Den 4en Januarij had de lijder vele dunne waterachtige *sedes*, waardoor de waterzucht zeer afnam, doch den 7en dierzelfde maand werden er teekenen van aandoening der ademhalings-werktuigen (min of meer benaauwde ademhaling en hoest met ontlasting van slijmige fluimen) waargenomen. De koorts werd nu meer *hectiesch;* de lijder slonk dagelijks en werd eindelijk zoo mager als iemand die in het derde *stadium* der longteering verkeert, in welken toestand hij den 20en Januarij overleed.

Ter bekamping dezer ziekte-toestanden heb ik *antiphlogistica*, *demulcentia*, *diuretica*, *calomel* en *opium* toegediend, en *fonticuli* op de armen gezet.

Beschouwing van den geëxtirpeerden bal.

De huldsels van den bal leverden niets bijzonders op. Dit ligchaam zelf zonk in het water, was gelijkvormig langwerpig rond; op het aanvoelen vast en veerkrachtig; in de lengte doorgesneden zijnde, vonden wij zelfs geene sporen der eigendommelijke bewerktuiging van dit deel meer, doch bleek dezelve uit twee zelfstandigheden te bestaan; een vezel-kraakbeenachtige namelijk, die door den geheelen bal verspreid, dit ligchaam in met elkander gemeenschap oefenende onregelmatige *cellen* verdeelden, en éene zachte bruine, vezelachtige niet gemakkelijk afspoelbare, die in de genoemde *cellen* bevat was. Hier en daar vonden wij daar en boven geheel geslotene holten, die door een weiachtig vlies bekleed waren, en niets schenen te bevatten; de grootste dezer holten zal eene kleine hazelnoot hebben kunnen insluiten.

Lijkbeschouwing 30 uren na den dood.

Uitwendig levert het lijk niets bijzonders op. — Het likteeken in het *scrotum* is geheel gevormd.

De zaadstreng, noch te zamen getrokken, noch ontstoken of verhard, en nergens tegen natuurlijk vastgegroeid. De liesklieren niet gezwollen en in het geheele lies-kanaal is niets buitengewoons waar te nemen.

Buikholte. Het *peritonaeum* heeft deszelfs doorschijnendheid min of meer verloren, en bevat ruim 2 en ½ pond dunne doorschijnende *lympha*; het

weivlies der darmbuis heeft het voorkomen als of het onderliggend slijmvlies ontstoken ware. De vet-aanhangsels der dikke darmen, rood ontstoken, op derzelver oppervlakten ziet men duidelijk een fraai vaatnet; het slijmvlies der maag min of meer verdikt en vooral aan het portiers-gedeelte ontstoken; hetzelfde vlies der geheele darmbuis *chronisch* ontstoken, in het *ileum* en in de dikke darmen vele ronde oppervlakkige zweertjes; aan den omgewonden darm op anderhalf voet afstands van de dikke darmen, ziet men een zakvormig aanhangsel (*diverticulum verum.*) De *glandulae meseraicae* niet vergroot. De milt vergroot, zeer vast, weegt 0,55 p. derzelver buitenste rok witter, dikker en ondoorschijnender dan gewoonlijk. De alvleeschklier vertoont geene afwijkingen. De lever hard, niet wankleurig, weegt 1,5 p. — In de galblaas bevinden zich, behalve ongeveer een once taaije donkerbruine gal, twee verdikkingen, uitwendig het voorkomen van galsteenen hebbende, die echter kneedbaar en in water oplosbaar zijn; de galleider niet verstopt. De regter nier vergroot, verhard, weegt 0,3 p. en draagt duidelijk sporen van ontsteking; de linker heeft, hoewel in eenen minderen graad, hetzelfde voorkomen, derzelver gewigt bedraagt echter slechts 0,27 p.

Borstholte. De beide longen, door versche schijnvliezen met de *pleura costalis* vrij vast vereenigd. Deze werktuigen, en wel vooral de linker, met bloed gevuld, dreven echter op het water.

In de overige organen zijn geene afwijkingen waar te nemen.

Aanmerkingen.

De volgende omstandigheden, in het hier medegedeelde geval voorkomende, verdienen misschien eenige opmerking.

1. Het ontsteken van den linker bal, drie dagen na dat de regter weggenomen was, zonder dat zulks aan uitwendige oorzaken toegeschreven, of als eene *sympatische* ontsteking van de regterzaadstreng uitgaande, konde worden aangezien.

2. Het ontstaan van onderscheidene elkander opvolgende *irritatien* bij eenen lijder, die zich aan geene ziekmakende invloeden blootstelde; behoorde de ziekte primitief tot een der stelsels, die zich door het geheele ligchaam verspreiden, zoo als de watervaten b. v. dan liet zich zulks gemakkelijk verklaren, dit was evenwel hier het geval niet; waren het dus, zoo als FRANK zegt, alle takken van denzelfden stam?

3. De ontsteking der beide nieren, zonder dat zulks ook, bij eene naauwkeurige waarneming, gedurende het leven, gebleken was.

4. De meerdere graad van ontsteking der nier, aan die zijde van welke de bal was weggenomen.

Van de aandoening der long, zal ik geen gewag maken: het is algemeen bekend dat dit orgaan, na wonden en operatien, niet zelden aangedaan wordt; zie de *Surgical Observations by C. BELL part 3 pag. 241. Report of pulmonary deseases*

in connexion with local irritation and consequent upon wounds and surgical operations.

Ik weet dat al de hier aangestipte punten voor meer dan eene verklaring vatbaar zijn; daar ik echter, door de mededeeling, mijn doel bereikt heb, laat ik zulks liever aan hiertoe meer bevoegden over.

§. 17. Waarneming.

Geschotene wond in de linkerhand, afzetting van den voorarm, hospitaals-versterving in de stomp.

Het is reeds lang algemeen bekend, dat men niet zelden in de lever van lijders, die aan de gevolgen van hoofdwonden overleden, knobbels (*tubercula*) aantreft; het is echter eerst in latere tijden, dat er in het heelkundig *Clinicum* te *Montpellier*, te *Parijs*, *Londen* en elders (1) gevallen verzameld zijn, welke bewijzen, dat de genoemde ontaarding zich in hetzelfde ingewand, na uitwendige beleedigingen van andere deelen, en, na kunstbe-

---

(1) *Journal des progrès recens des sciences et institutions medicales etc. tom.* X. 1828. — *Encyclopädisches Worterbuch der Medicinischen Wissenschaften enz.* 1 *theil pag.* 28. *Medico-Chirurgical Transactions; published by the Medical and Chirurgical Society of London vol.* XIV. *part.* 1, 2, 1828. *Zie de Medicinisch-Chirurgische Zeitung* 1ter *Bd.* 1830. *pag.* 121 *enz.*

werkingen, kan vormen (1). Daar deze gevallen evenwel nog zeldzaam zijn, geloof ik, dat iedere waarneming, als min of meer belangrijk, niet alleen voor de ziektekundige ontleedkunde, maar ook ter opheldering der *diagnosis*, die nog veel te wenschen overig laat, kan beschouwd worden; het is om dit doel te helpen bereiken, dat ik het volgende door mij waargenomene geval mededeel.

J. Kooistra, Kurassier bij de 4e kompagnie der Afdeeling N°. 3, oud 29 jaren, van een *sanguiniesch* (*veneus*) temperament, met blonde hoofdharen en rossen zwaren baard, robust van gestel, breed in de schouders, gewelfd van borst en met een bijzonder ontwikkeld ader- been- en spierstelsel voorzien, in één woord, een waar Kurassier, is, even als zijne vijf broeders en zusters, die alle nog (Sept. 1828.) welvarend zijn, als tweede zoon, het leven vershuldigd aan, steeds gezond geweest zijnde *vriesche* landlieden, die zelve uit een krachtvol geslacht zijn gesproten.

Onze lijder heeft, (behalve de gewone uitslagsziekten den kinderlijken leeftijd eigen, en eene tusschenpozende koorts), op den duur eene ongestoorde gezondheid genoten, en marcheerde, als

---

(1) Wat de knobbels in de longen, onder gelijksoortige omstandigheden ontwikkeld, betreft, deze zijn reeds veelmalen waargenomen en beschreven; zie onder anderen de reeds aangehaalde *Surigical Observations* bij CH. BELL *part*. 3. *pag*. 241 *enz*.

zoodanig, in September 1828, naar het Kamp bij *Zeist*. Op Zondag den 5 October 1828 zich den tijd willende verdrijven, ging *Kooistra* met een oud jagtgeweer ter jagt; bij de eerste schot sprong dit wapen, en veroorzaakte zulk eene verwoesting in de linkerhand, dat hem (in het rijks-hospitaal gebragt) nog dien zelfden avond door mij de linker voorarm werd geamputeerd. De genezing der wonde werd *per primam intentionem* beproefd, en de lijder in eene luchtige zaal overgebragt, deed men, dewijl hij bij de operatie weinig bloed verloren had, en de pols vol was, eene aderlating, waarna hij zich in den meest voldoenden toestand bevond; verder werd hem het houden eener strenge diëet aanbevolen, en een verfrisschende zuurachtige drank voorgeschreven.

Den 3en dag des avonds, stelde er zich eene matige wondkoorts in, die met geene bijzondere toevallen gepaard ging. Den anderen dag den lijder naderende, ontwaarde ik den zoo eigenaardigen reuk der hospitaals-versterving, en vond ik de stomp roosachtig rood, gezwollen en min of meer pijnlijk: het verband afgenomen zijnde, zag ik dan ook dat bijna de geheele wondvlakte door de zoogenaamde moesachtige versterving (*gangrena pulposa*) was ingenomen; de koorts was hier bij niet hevig, en, met uitzondering der maag en darmbuis, konde ik niet bespeuren, dat eenig ander werktuig aangedaan was. Ik liet mijnen lijder dadelijk in eene andere zaal leggen, waar het mij, door de aanwending van

het *acidum muriaticum* enz. in weinige dagen gelukte om de wondvlakte geheel te zuiveren; weder instorting vreezende, (dewijl deze ontaarding zich nog bij eenen anderen lijder geopenbaard had) werd *Kooistra* naar een ander gebouw overgebragt, en aldaar door een officier van gezondheid bewaakt. Ofschoon de wond geheel gezuiverd, goede etter opleverde, en de stomp, noch gezwollen, noch bijzonder ontstoken was, verminderde de koorts niet, doch werd integendeel heviger. (Deze koorts in den beginne nalatend, werd daarna duidelijk tusschenpozend en in de laatste dagen genoegzaam aanhoudend.)

Den 15 October alle werktuigen onderzoekende, nam ik het volgende waar:

Uitwendig voorkomen van den lijder.

Kooistra ligt bestendig op den rug, met de onderste ledematen uitgestrekt; zijn voorkomen is natuurlijk kalm, nu en dan echter ziet men dat de sluitspier van den mond zich *convulsief* beweegt. Het aangezigt is in het algemeen bleek, des avonds evenwel rooder, meer opgezet en levendiger; in de *conjunctiva*, om de neusvleugels en in de mondhoeken is hoegenaamd geen geelachtige tint waar te nemen; de klopping der halsslagaderen is duidelijk zigtbaar; de borst zet zich bij de inademing geheel, doch een weinig ongelijk uit, en bij de uitademing ziet men eene min of meer golvende beweging der borstkast. De warmtegraad is over

het geheele ligchaam, doch vooral op de borst en den buik vermeerderd.

Spijsvertering. De tong vochtig, plat, eenigzins spits, aan de punt en randen rood, overigens met een wit geelachtig dun beslag bedekt; de smaak papachtig; de dorst een weinig vermeerderd; de eetlust geheel verloren; de buik in het algemeen en de maagstreek in het bijzonder een weinig opgezet en de laatste plaats en wel vooral de hartkuil bij eene matige drukking reeds gevoelig; de stoelgang onderdrukt, de na een lavement ontlaste drekstoffen hebben eene natuurlijke kleur en zamenhang.

Ademhaling. Deze verrigting is een weinig versneld, geschiedt 25 à 26 malen in een minuut; de inademing is vrij gemakkelijk, kan zelfs diep gedaan worden, wekt dan echter eene drooge kuch op, die men van tijd tot tijd bij de gewone ademhaling ook wel eens waarneemt; de uitademing geschiedt langzamer en ongelijk; door de *stethoscoop* verneemt men duidelijk, dat de lucht niet door alle deelen der longen gaat.

Bloedsomloop. De pols is aan beide armen wel ontwikkeld, niet hard en vooral des avonds bespoedigd, tellende als dan 120 à 123 slagen.

Afscheidingen en *ontlastingen.* De huid-uitwaseming is onderdrukt, echter vindt men in den morgenstond het voorhoofd en de borst vochtig. — De *urin* wordt in eene groote hoeveelheid afgescheiden en heeft eene stroogele kleur; in de mor-

gen-*urin* (*urina sanguinis*) ziet men eene dikke wolk.

Betrekkings-verrigtingen. De lijder slaapt nu en dan gedurende den dag, des nachts echter in het geheel niet; heeft weinig of geen hoofdpijn; — de verstandsvermogen en de zintuigen zijn ongeschonden; de stem is een weinig heesch; nu en dan gevoelt hij krampachtige zamentrekkingen in de ledematen, en klaagt hij over ondraaglijke pijnen in de vingeren der weggenomene hand.

Om overtollige wijdloopigheid voor te komen, zal ik de dagelijksche aanteekeningen overslaan, en slechts die veranderingen en bijzonderheden aangeven, welke in het verder verloop der ziekte zijn waargenomen.

Uitwendig voorkomen. De onderste ledematen die in den beginne steeds uitgestrekt waren, werden langzamerhand naar den buik opgetrokken, konden evenwel door den lijder uitgestrekt worden, zonder dat hij hierdoor eenige hindernis in de buikholte ontwaarde. De kleur van het aangezigt werd meer vaal en van tijd tot tijd (gedurende de *exacerbatiën*) nam men op beide wangen eene roode, ronde, omschrevene vlak waar. In de laatste dagen was het bindvlies der oogen eenigzins rood; de oogen zelven waren dof en de ooghaartjes door een grijsachtig slijm aan elkander gekleefd; tevens nam men toen duidelijk eene klopping in de *regio epigastrica*, onder het borstbeen waar; de huid was bestendig droog en werd dagelijks heeter (met uitzon-

dering evenwel gedurende de zes dagen dat de koorts tusschenpozend was, (deze met koude beginnende, eindigde met een over de geheele oppervlakte van het ligchaam verspreid niet stinkend, noch kleverig of geelachtig zweet.)

Spijsvertering. De tong werd spitser, drooger, derzelver punt en randen rooder, het beslag dikker en bruinachtig geel; de dorst nam steeds toe; de regter-onderkraakbeensstreek is niet merkbaar gezwollen en nooit bijzonder pijnlijk geweest; de stoelgang werdt dunner, en had op den duur eene grijsachtige kleur.

Ademhaling. De ademhaling werd spoedig sneller, doch eerst in de laatste dagen zeer moeijelijk en eindelijk snorkend; de hoest nam steeds toe, en de lijder gaf nu en dan met moeite eenige taaije slijmachtige fluimen op.

Bloedsomloop. De pols was op den duur zeer veranderlijk, tusschenpozend, en tegen het einde der ziekte klein, zamengetrokken, zeer snel en hard.

Afscheidingen en *ontlastingen.* De *urin*, hoewel donker wordende, heeft nooit eenige der, bij geelzucht dit vocht eigene hoedanigheden bezeten; de afscheiding der *Meiboomsche* kliertjes nam toe.

Betrekkings-verrigtingen. De lijder heeft nooit over hoofdpijnen, noch over pijnen in den regter schouder geklaagd; de verstandsvermogens bleven, tot op de drie laatste dagen na, ongeschonden; toen echter werdt hij slaapzuchtig en lag hij op den duur in eene stille ijling (*dilirium tranquillum;*)

de stem werd zwak, bevend en onduidelijk, de bewegingen der bovenste ledematen onzeker, onwillekeurig en bevend; hetwelk alles steeds toenam, tot dat *Kooistra* den 24 October, negentien dagen na de operatie ondergaan te hebben, overleed.

Merken wij nog aan, dat op den 18 October de *gangrena* zich op nieuw in de stomp, die tot nu toe eenen goeden etter had opgeleverd en in welken de *granulatie*, hoewel langzaam, plaats had, vertoonde, en ofschoon weinig voortgang makende, niet konde uitgeroeid worden.

Lijkbeschouwing (*20 uren na den dood.*)

Uitwendig voorkomen. Het lijk weinig vermagerd; de oogen half geopend, doch niet in de oogkuilen gezonken; de kleur der huid vaal grijsachtig; de gewone doodsvlakken op den rug en de billen (op welke deelen het lijk, gedurende het tijdperk der verkoeling, gelegen heeft) aanwezig; de buik, doch vooral de regter-onderkraakbeensstreek, eenigzins gezwollen, en op het aanvoelen min of meer hard; op de voorste oppervlakte van het regter-scheenbeen ziet men een klein likteekentje.

Hoofd. De algemeene bekleedselen insnijdende, vloeide er eene vrij aanmerkelijke hoeveelheid half vloeibaar zwart bloed uit. De schedel is dik, en sterk met het harde hersenvlies vereenigd. De *glandulae pachionia*e zeer ontwikkeld, en de aderlijke boezems met bloed, in hoedanigheden met het zoo even gezegde overeenkomende, opgevuld.

Het spinnewebsvlies min of meer ondoorschijnend

en verdikt; het zachte hersenvlies, vooral het gedeelte dat de achterhersenen bedekt, met zwart bloed overladen. De hersen-zelfstandigheid, de *basis cranii*, en het verlengde merg leveren niets bijzonders op. In de zijdelingsche holligheden een weinig bloedige wei uitgestort; de *plexus choroideus* evenwel niet opgespoten.

Ruggemergs-kanaal. Hierin neemt men, als bijzonderheid, alleen waar, dat de boezems van de *dura mater* zeer zigtbaar en met een dun zwartachtig bloed gevuld zijn.

Borst. Het weivlies, dat deze holte bekleedt, en wel vooral dat gedeelte, hetwelk het middenrif bedekt, zeer duidelijk rood, als opgespoten. De regterlong overal door plaatvormige schijnvliezen met de *pleura* vereenigd; de linker is zulks slechts hier en daar, door strengen van *lympha plastica*, de onderste kwab dezer long donker gekleurd, met bloed gevuld, breekbaar, bij de doorsnijding niet krakend, zinkt in het water, en met verscheidene knobbels (*Tubercules crus* van LAENNEC) voorzien, van welke eenige reeds gedeeltelijk verweekt zijn, de bovenste kwab deelt, hoewel in eenen minderen graad, in dezelfde ontaarding; de kwabben der regter-long met elkander vereenigd, en met eenige gelijksoortige knobbels bedeeld. Het slijmvlies der luchtpijp en derzelver takken, hoofdzakelijk tusschen de kraakbeenige ringen, vlaksgewijs rood gekleurd en eenigzins verdikt, welke gesteldheden toenemen, naar mate men dieper de werktuigen der

ademhaling indringt. — Het *hart* en deszelfs huldsel *normaal.*

Buik. Het weivlies der maag en darmbuis heeft een gezond voorkomen; hier en daar ziet men evenwel bruine vlakken, afhankelijk van het ondergelegen slijmvlies; de maag buitengewoon groot, derzelver slijmvlies, vooral aan de achterste oppervlakte en in den omtrek der *cardia*, zeer rood en verdikt; hetzelfde vlies der dunne darmen en in het bijzonder van het *duodenum* en *jejunum* rood, op eenige plaatsen zelfs bruin, gezwollen en zeer ligt verscheurbaar; de dikke darmen vertoonen slechts hier en daar roode vlakken. De lever een weinig vergroot, weegt echter slechts bij de vier pond, (Med. gew.) is nergens tegen natuurlijk vereenigd; op de bovenste oppervlakte der regter-kwab ziet men twee min of meer ingedrukte plaatsen, die eene donkergroen-bruinachtige kleur hebben en ieder met eene kleine opening, die een gescheurd voorkomen heeft, voorzien zijn, op dezelve zacht drukkende, ondervonden wij weinig wederstand en ontlastte er zich eene zekere hoeveelheid *tuberculeuse* stof. Nader rondziende, vonden wij, dat zich reeds eene vrij groote hoeveelheid van deze stof in de buikholte had uitgestort; de omtrek dezer plaatsen is vrij hard en donker bruin; een stilet in dezelve gevoerd, deed ons in ieder eene holte erkennen, die ongeveer eene kleine walnoot kon bevatten. In de nabijheid dezer zich gedeeltelijk ontlast hebbende *tubercula*, zagen wij eene gelijk-

kleurige verhevenheid, die vochtgolving aanbood; deze werd geopend en nu ontlastte er zich 4 à 5 oncen der genoemde stof. De lever nu omkeerende, zagen wij aan de holle oppervlakte der zelfde kwab eene, éénen gulden grootte, licht gele, omschrevene, getande, op het gevoel harde en ongelijke, boven de oppervlakte der lever weinig verhevene vlak (*tuber circumscriptum* van FARRE (1), ongeveer zoo als dezelve in het *Pathologisch-Anatomisches Museum van L. CERUTTI 1 dl. pl. 6.* zijn afgebeeld), deze insnijdende, vonden wij, dat zij de grondvlakte der derde op de bovenste oppervlakte aanwezende verhevenheid was. Ieder dezer holten was met een dik taai vlies bekleed. De linker kwab van dit orgaan, leverde niets bijzonders op. De galblaas, als gewoonlijk, met gezonde gal gevuld, en de ontlastbuizen dezer vloeistof niet verstopt.

De milt vertoonde geene afwijkingen.

Aan den buitensten rand der linker-nier een klein rond zwart gezwelletje (*melanose.*)

De groote vaten waren in eenen volmaakt gezonden toestand.

De stomp ingesneden zijnde, vonden wij de spieren en het celweefsel zeer wankleurig en ontaard,

---

(1) *FARRE the morbid Anatomie of the Lever being an Inquiry in to the anatomical Character, Symptoms and Treatment of certain Diseases wich impair or distray the structure of that Viscus*, met 2 gekl. platen, *London* 1812.

en wel te meer, naarmate deze deelen nader bij het been gelegen waren, dat zelve in eene uitgestrektheid van drie duim van het beenvlies ontbloot was.

In het elleboogsgewricht, welks zamenstellende deelen geene sporen van ontsteking deden waarnemen, vonden wij eene zekere hoeveelheid goede *pus*, die zich daar scheen gevormd te hebben, ten minste konden wij geene gemeenschap tusschen het gewricht en de wondvlakte ontdekken (1).

Aanmerkingen.

Deze lijkopening bevestigt:

1. Dat er zich niet alleen na hoofdwonden, maar ook na andere uitwendige beleedigingen en kunstbewerkingen, knobbels in de lever en in de longen kunnen vormen.

2. Dat deze knobbels, in den tijd van negentien dagen, niet alleen kunnen ontstaan, maar zelfs in verweeking kunnen overgaan, ook bij individuën, die geen de minste tegennatuurlijke, het zij geërfde of verkregene, voorbeschikt tot knobbelziekten hebben; ten minste geloof ik, dat niemand zal willen beweren, dat onze lijder hier toe de kiemen met zich rond droeg.

3. Dat de knobbels zich in de lever kunnen vormen, zonder dat er toevallen van leverontsteking of geelzucht waar te nemen zijn. — In de

(1) *In the Edinburgh. Medical and Surgical Journal No. LV Julij* 1818. *pag.* 373. lezen wij dat HENNEN mede meermalen etter in de naaste gewrichten heeft gevonden.

drie gevallen van knobbels in de lever, na uitwendige beleedigingen, door VELPEAU medegedeeld, hadden de lijders eene geelzuchtachtige kleur (*teinte icterique*). — De zieken, van welke CERUTTI verhaalt, vertoonden deze kleur niet, en, even als bij onzen lijder, nam men ook bij hen geene teekenen van leverontsteking of geelzucht waar.

Als *Hypothesen* uit de ziektegeschiedenis getrokken, onderwerp ik nog aan het oordeel van kunstgenooten.

1. Wanneer de tijd der wondkoorts voorbij is, en de lijder blijft koortsig, zonder dat zulks aan andere meer duidelijke oorzaken kan worden toegeschreven, is men dan niet geregtigd om de vorming van, of althans de overgang in verweeking der *tubercula* te vreezen, en verkrijgt zulks niet meerdere waarschijnlijkheid, wanneer men nu en dan eene omschrevene roode vlak op de wangen waarneemt?

2. Het komt mij mede voor, dat, wanneer de koorts van *remitterend*, *intermitterend* wordt, (wanneer namelijk deze verandering aan geene andere invloeden toegeschreven kan worden) zulks de *diagnosis* eenigzins opheldert en het vermoeden op *tubercula* versterkt; ik maak deze gevolgtrekking, om dat ik meermalen waargenomen heb, dat voorwerpen, die aan longtering (knobbels in de longen) lijdende waren, door eene regelmatige tusschenpoozende koorts, van welke het *stadium frigoris* bijzonder hevig was, werden aangetast,

en die dan de gewone toevallen der *febris hectica* verving (1). Of deze verschijnselen alleen aan de knobbels der longen moeten worden toegeschreven, dan of zij ook op die der lever toepasselijk zijn; of een der beide ingewanden, die zoo wel, gedurende het buiten- als binnen-baarmoederlijk leven, in de naauwste betrekking met elkander staan, *primitif* en de andere *consecutif* aangedaan was, dan of zij zulks te gelijk en door dezelfde oorzaak waren? zijn vragen, welker oplossing ik niet durf beproeven.

---

(1) Ook zegt LAENNEC, in zijne *Traité de l'auscultation médiate*. tom. 2, pag. 290. „ *Quelque fois elle* (de *hectische* koorts) *est accompagnée au debut de frisons qui reparaissent sous les types tierces, double tierces ou quotidien, et il n'est même pas rare de voir la maladie* (longtering) *se developper à l'occasion et pendant de durée d'une fièvre intermittente.*"

AANTEEKENINGEN.

1.

Na eene *amputatie* der dij, in het jaar 1828 aan den Fuselier *v. d. Heyden* verrigt, was ik, wegens eene aanhoudende straalswijze bloedontlasting uit de *vena cruralis*, genoodzaakt, ook dit vat te onderbinden (1). Eene met de door ons waargenomene, in de hoofdomstandigheid (de vloeijing van het bloed in eene den gewonen loop tegen overgestelde rigting) overeenstemmende aderlijke bloedvliet, wordt in de *Annuaire Medico-Chirurgicale, 2me vol. année 1827. pag.* 625 medegedeeld en luidt als volgt;

„ De heer AMUSAT vertoonde den 12 Julij 1827, in eene zitting van de Koninklijke Academie te *Parijs*, de *vena saphena interna*, genomen van het lijk eens mans, die aan de gevolgen eener *haemorrhagia*, door de scheuring van een aderspattig gezwel dezes vats ontstaan, overleden was. Genoemde geleerde verklaarde het aanmerkelijk bloedverlies, dat, in gelijksoortige omstandigheden, de

(1) Deze lijder heeft hoegenaamd geene verschijnselen van *Phlebitis* opgeleverd, en staaft dit geval dus het gevoelen van den beroemden LARREY, omtrent het onschadelijke van de onderbinding der aderen. Zie de *Clinique Chirurgicale etc. par le Baron D. J. LARREY, tom.* 3 *pag.* 485 *etc. Paris* 1830.

dood van den lijder in weinige minuten veroorzaakt, door den uitvloed van het vocht, dat, aan deszelfs eigene zwaarte gehoor gevende, in eene rigting, tegenovergesteld aan deszelfs gewonen loop, vloeit; de heer LISFRANC was echter van meening, dat dit verschijnsel aan de verharding van het, de ader-omgevende celweefsel, waardoor het vat deszelfs noodige veerkracht verliest, moest worden toegeschreven." — Bij onzen lijder bestond deze verharding niet, en daar de stomp verheven gehouden werd, kan men ook hier niet aannemen dat het bloed zich, door aan deszelfs eigen zwaarte gehoor te geven, ontlastte, te meer nog, daar hetzelve in eenen onafgebrokenen *straal* uitstroomde. Aan welke invloeden of oorzaken moet dan deze tegenovergestelde rigting van den aderlijken bloedsomloop, in de groote vaten, worden toegeschreven?

2.

Bij de *extirpatio testiculi*, heb ik steeds de geheele zaadstreng onderbonden, zonder ooit eenig nadeel hierdoor te hebben zien ontstaan.

3.

De lijder, die op het bijzonder overzigt met *palatitis* voorkomt, de Sergeant der 5e Afdeeling *Schijf*, werd in het hospitaal opgenomen toen er zich reeds een *absces*, dat de geheele onderste vlakte van het harde verhemelte innam, gevormd had; hetzelve geopend hebbende, vond ik het been geheel ontbloot; de genezing volgde des niet te min, zonder *exfoliatio sensibilis*, onder eene een-

voudige behandeling, in weinige dagen. Deze 42 jarige lijder vertoonde aan beide oogen eene zeer aanmerkelijke *annulus senilis*, welke nogtans op het zien geenen invloed had.

4.

De Flankeur der 5e Afdeeling *Engelkerk*, kwam met eene *urethritis*, die slechts weinige dagen bestaan had, onder behandeling, kreeg spoedig eene vrij hevige *rheumatismus muscularis*, door welke het eerstgenoemde gebrek oogenblikkelijk en geheel werd opgegeven. Onder eene, eerst *antiphlogistische*, en daarna zacht *diaphoretische* behandeling, genas hij in ruim drie weken.

5.

De werking der *Belladonna* op het oog, is algemeen bekend, men weet ook dat *Conscrits*, van deze eigenschap der *belladonna* gebruik makende, niet zelden *amaurosis* hebben voorgewend; in Frankrijk zijn zelfs 200 studenten in de medicijnen, op deze wijze van de dienst vrijgekomen. De heeren Percy en Laurent, schrijvers van het artikel *simulation* in de *Diction. des sciences medicales*, stellen, dat het effect van dit middel slechts zeer korten tijd duurt, zoo dat men, na verloop van 36 uren, zich van het *al* of *niet* bestaan eener *amaurosis* kan overtuigen. Ik heb echter bij de personen *N. J. Bruggemans*, Fuselier bij de 10e Afdeeling, zijnde van een *lymphatiesch* temperament, die ik, gedurende twee dagen, de oogen met een aftreksel der *herb. bella-*

donnae had laten bevochtigen, waargenomen, dat de bedoelde *amaurotische* toestand aan beide oogen zesmaal vier en twintig uren aanhield, zonder dat er andere teekenen van *narcotismus* bestonden. Hieruit volgt dus, dat men manschappen, bij welke men bedrog vermoedt, langer dan 36 uren, ja verscheidene dagen moet gadeslaan.

6.

Bij de operatie van een *staphyloma sphaericum totale*, aan den Lancier *Quartisan* uitgevoerd, nam ik, ingevolge den raad van den heer VAN ONSENOORT, alleen den bovenlap van de verdikte *cornea* weg, waarbij de lijder niets van het glasvocht verloor. Na verloop van vier dagen het oog openende, vond ik hetzelve zonder ontsteking, in vorm met het gezonde volkomen gelijk, en op de plaats der *cornea* eene glanzende zwarte (de lijder heeft heldere blaauwe oogen) ronde, volkomen geslotene plaat, die voor het licht en de drukking ongevoelig was. Deze plaat verving zoodanig de *iris*, dat men op eenigen afstand naauwlijks het geopereerde van het gezonde oog konde onderscheiden. Na verloop echter van twee dagen vond ik het oog gering ontstoken, meer te zamen gevallen, de zwarte plaat verdwenen, en in derzelver plaats een gewoon likteeken, dat met eene vrij aanmerkelijke hoeveelheid *plastische lympha* bedekt was; deze stof werd niet vaster en verdween niet; na eenige middelen beproefd te hebben, toucheerde ik deze zelfstandigheid met *lapis infernalis*, en

vond ik nu den anderen dag, in plaats der *lympha*, een rood plat vleeschheuveltje, dat eenige malen met denzelfden steen aangeraakt zijnde, geheel verdween. — Ik heb verscheidene *staphyloom*-operatien verrigt, doch nimmer de verschijnselen, zoo als die hier voorkwamen, opgemerkt. Het spreekt van zelve, dat deze zeer moeten verschillen, naar mate men alleen de *cornea* of tevens de *iris* wegneemt, en of de operatie, met verlies van glasvocht *al* of *niet* gepaard gaat.

7.

Bij eenen met verlamming van den linker arm behebten lijder, had ik gelegenheid eene *inscisio*, door de huid te maken, die, ofschoon door den lijder niet gevoeld, vrij spoedig met eene *zeer geringe* ontsteking der wondranden genas.

8.

Daar het behoud van den duim (meer nog dan van eenigen anderen vinger) al is dezelve dan ook stijf, van veel belang is, heb ik bij den Fuselier der 5e Afdeeling *P. Schröder*, in een geval, waar men gewoonlijk de *extirpatio* doet (*caries* in eenen aanmerkelijken graad in het gewricht van het 1e en 2e kootje van den regterduim namelijk,) de *resectio* der ziekelijke gewrichtseinden op de volgende wijze uitgevoerd.

De lijder werd als gewoonlijk op eenen stoel geplaatst; de hand in *pronatie*, door eenen helper vastgehouden zijnde, en den duim met mijne linkerhand gevat hebbende, maakte ik, met eene gewone

regte *bistouri*, eene tot op het been indringende langwerpige snede, die, in het midden op de ruggevlakte, drie lijnen voor het gewricht des duims, met het nahandsbeen begon, en tot aan den nagel werd uitgestrekt; vervolgens werd het been aan deszelfs ruggevlakte en zijden van alle omringende zachte deelen zorgvuldig losgemaakt; ik opende nu verders het ziekelijke gewricht, en bragt toen het tweede kootje, als het meest beweegbare, zoo veel mogelijk naar buiten, hetzelve nu ook nog van de zachte deelen der handpalmvlakte gescheiden hebbende, schoof ik onder hetzelve een stukje theelood, waarop het door beenbederf aangedane werd afgezaagd. Op dezelfde wijze met het andere kootje te werk gegaan zijnde, herstelde ik beide in hunne natuurlijke ligging. De operatie nu geëindigd zijnde, hechtte ik, zoo veel mogelijk, de wond; plaatste ik om den duim, vier bordpapieren spalkjes en liet ik, de handelwijze van E. DE LA PENNA en LARREY bij zamengestelde breuken volgende, het verband drie weken liggen, hetzelve toen afnemende, had ik het genoegen te zien, dat de wond genoegzaam was gesloten, die verder in weinige dagen geheel opdroogde. — De duim heeft deszelfs lengte nagenoeg behouden en is zeer wel gevormd.

9.

Eenige heelkundigen hebben aangeraden, om, bij *extirpatien*, vooral der vingers en teenen, het ge-

wrichts-uiteinde van het been, met welke het afgenomene geleed was, mede weg te nemen (1); bij twee lijders een der duimen moetende *extirperen*, heb ik bij den eenen deze raad gevolgd, terwijl ik bij den anderen, op de gewone wijze, de operatie volbragt; beide waren echter even spoedig genezen.

10.

In de lijken van lijders, aan de gevolgen van beenbederf (onverschillig door welke oorzaak te weeg gebragt) overleden, heb ik herhaalde malen in de lever, die ontaarding gevonden, welke door LAENNEC *cirrhose* genoemd wordt; in de meeste gevallen ging deze aandoening met eene *chronische* ontsteking der maag en darmbuis gepaard. Bij eenige lijders waren de longen tevens met *tubercula* doorzaaid.

11.

De buiksteek (*paracenthesis abdominis*) wordt, blijkens de heelkundige handboeken enz. in ons land en in Frankrijk aan de linkerzijde van den buikwand gedaan. De hoogleeraar CHELIUS (2) en S. COOPER (3) raden echter aan, dezelve liever in de *linea alba* twee à drie duim onder den navel

(1) Zie *the Edinburgh medical and surgical Journal No. CI. October* 1829.

(2) *Handbuch der Chirurgie enz. zweiter Bd. dritte aufl.* §. 1642.

(3) *Dictionaire de chirurgie pratique etc. sec. part. pag.* 254.

te doen. In het jaar 1828 had ik gelegenheid om mij van de doelmatigheid van dezen raad, bij meer dan eenen lijder te overtuigen, en heb ik ondervonden, dat men bij minder gevaar om gewigtige deelen te kwetsen, meer vocht ontlast. Eenen lijder, bij welken ik de operatie in de linkerzijde en onder den navel gedaan heb, verzekerde mij, dat de laatste methôde minder pijnlijk is.

Voornaamste DRUKFOUTEN.

Bl. 27	reg.	2.	van	onderen	staat	*Myosis* lees: *Mydriasis.*
— »	»	3.	»	»	»	*Mydriasis* lees: *Myosis.*
— 44		2 en 3.	»	»	»	terwijl de gelegenheid oorzaak gevende, lees: terwijl de gelegenheid gevende oorzaak
— 49	»	2.	»	boven	»	het een weinig, lees: zij een weinig
— »	»	4 en 5.	»	»	»	hetzelve beteugelen lees: dezelve beteugelen
— 74	»	14.	»	onderen	»	van hoofdwonden overleden, lees: van hoofdwonden overleden zijn,

